
G. v. O.

t: Amſterdam by I: Lamsveld Boeckverkooper
en Plaat Sneyder 1702

HET KABINET DER STATUEN,

Ons van d' Aaloudheid nagelaten, welkers makers, navolgers, geboorten, de plaatzen waar zy ſtaan, vertoond worden, en met alle hare afbeeldigen door Jan Lamsvelt *verciert*,

Waar by gevoegt is een naauwkeurige Leidtsman in Romen, met een generale Afbeelding, door BISSCHOP getekent,

DOOR

WIBRANDUS DE GEEST,

Schilder.

t'AMSTERDAM,
By JAN LAMSVELT, Boekverkooper en Plaatſnyder in de Jan Roonpoorts Tooren-ſteeg. Anno 1702.

AAN DEN

HEERE

J[r]. JOHANNES ANTHONIUS de COXIE,

Vermaart Schilder dezer Eeuwe, en beminnaar van alle wetenſchappen.

MYN HEER.

K heb niet lang myne gedachten laten gaan, aan wien ik dit Kabinet zoude opdragen, maar U Ed. van de eerſte uur zoo wanneer het de beloften van het licht te zien verkreeg, met myn harte U Ed: dit opgeoffert, het welke ik uw Schriftelyk kom te doen, tot een teken van

een eeuwige verplichting en een onverbreekelyke vrindſchap, de welke ik aan U Ed. ſchuldig ben; want wie kan van my dit beter toegeëigent worden, als aan die gene, die my in de hoogſte wetenſchap opgekweekt heeft, en met een driftigen yver de waarheden van een genegen harte dede zien, waar door ik een Eeuwig merkteken tot uwen Lof zal draagen, met te beleiden, dat het geene ik kom te doen, niet het myne, maar het U E. is, anders doende, zoo zoude ik tegens de dankbaarheid komen te zondigen, 't welke by alle oprechte gemoederen gewraakt word, en by my het alderhaatelykſte is, dat op den aardbooden kan gevonden worden: Laat dan myn

Heer

Heer dit een kenteken zyn van een waarachtige genegentheid, de welke haar oorſpronk uit een ongeveinſd harte is neemende, en dewyl de genegentheden hooger geſchat worden, dan eenige giften of gaven; zoo is het dat ik hier door wil te kennen geven hoe dat myn harte geſteld is. Het geene U Ed: meerder en grooter verzeekering zoude kunnen geven, dan deze Letteren: ik en zal myn Heer niet ophaalen, hoe geacht, bemind en beroemt gy zyt, zoo in U Ed: levendige Schilderkonſt van U Ed: leven, als in U Ed: Tafereelen, waar in gy zoo volmaakt zyt, als in U Ed: Konſt, nog van wat door-luchtig zaad gy U Ed: oorſpronk hebt genoomen geenzins,

maar het zal alleen genoeg zyn, ende U Ed. glorie genoeg kunnen by zetten, dat men weete, als dat gy een telg van de Coxien zyt, die altoos in de gemoederen der menſchen zullen leven eensdeels om hunne bedieningen, en eensdeels om de konſt die in hun voor eenige Eeuwen uitblonk, voornaamelyk in U Ed: Grootvader Michiel de Coxie, van wiens konſt C: van Mander ons de waarheid doet zien. Dit wort dan myn Heer onder U Ed: beſcherminge in 't licht gegeven, niet om dat U Ed: dit tegen de laſter tongen zoude beſchermen, geenzins want dit zoude U Ed: goedheid al te veel gevergt weezen, maar alleen is dit geſchied om dat U Ed: Konſt beroemde naam dit

myn werkje meerder glans zoude by zetten, in het zien van U Ed: naam in het Voorhooft van myn werk, het welke my reden genoeg geeft, om my te noemen

MYN HEER,

U Ed: Dienstbereide Dienaar,

W: DE GEEST.

AAN DEN
LEEZER.

DE zucht, en liefde, die ik altyd tot de Roomſche Antyken, of Statuen, gehad hebbe is kennelyk by veele van myne goede vrinden, en mede Konſtgenooten: ziende de overgroote Schilderleſſen die in deze kwaamen te ſteeken, en wat profijt, en voordeel zy aan de Schilder-jeugd kunnen bybrengen, het welke my heeft aangeport om 'er eenige korte aanmerkingen van te ſchryven, het welke ik over drie jaar, al begonnen,

nen, ende voleind hebbe, met die meeninge om het nooid aan den dag te laten komen, maar alleen tot myn eigen vermaak te houden, om dat ik ze als doen getekend had, ende diens volgen deze korte bemerking, meende daar nevens te ſchryven, gelyk ik al voor een groot gedeelte hadde begonnen; dit, zeg ik eenige van myn goede vrinden gezien hebbende, ſtonden my aan om het zelfde door den Druk gemeen te maken, waar van ik doen ter tyde nog weinige gedachten had, om dat ik wel wete: hoe weinig eere, en nog mindere verdienſten hier van te verwachten is, ende diens volgens, niet te verwonderen ſtaat, dat ik hier geheel ſchroomachtig in geweeſt ben; om zoôn kleen een werk, onder zoôn grooten Titel aan het licht te brengen, aangezien dat deze tegenwoordige eeuwe al vry wat keurig komt te vallen: want men ziet de verhevenſte werken, van de geleerdſte mannen, dat zy nog al veele oordeelen onderworpen zyn; ende

de wat konde dit hun ſchaaden, by aldien, by deze oordeelen, geen onwetendheid wangunſt, haat, of waanwysheid vermengd was. Maar deze wangedrochten zyn in de meeſte gemoederen der menſen gekroopen, doch niet in alle, want die redelyk is, weet wel dat op deze waereld geen eenig ding volmaakt is, nog volmaakt kan wezen, om dat het uyt de handen, van iets dat gemaakt is, is voortkomende, ende diens volgens geen volmaaktheid is te vinden, als van dien, waar van het eerſte maakzel, gemaakt is, het welke als doen volmaakt was. Dit wort dan alleen, uit liefde der wetenſchappen, en tot licht der Schilder-jeugd gemeen gemaakt, want in deze korte bemerking geen ander oogwit bereikt, als dat zy zullen weten, van wat Meeſters de prinſſepalen gemaakt zyn, en de plaatzen waar dat men ze zal kunnen vinden, van wat ſtoffen zy zyn. Wie zy waaren, van waar gebooren en van welke Ouders zy zyn voortgeſprooten. Als mede wat

groote

groote Konstenaaren het zyn die deze Statuen gevolgt hebben, en hunne glory stelden, om deze in hunne Schilderijen te ordonneeren:

Verscheiden zyn 'er geweest die van den Schilderkonst geschreeven hebben, doch weinige voor de Nederlandsche Schilder-jeugd als een C: van Mander, die heeft ons nog veele Loffelyke Denkbeelden naa gelaaten, als hy in zyn Schilderboek de leerlustige jeugd verscheiden schilderlessen mede deelt; om tot een volmaakt Schilder te komen. Ook heeft hy voor ons opgesteld de levens der oude Antyksche Schilders, als die van de Italiaansche en onze Nederlandsche lichten. Als mede zyn uitlegging over de herschepping van Ovidius, een werk dat door alle Eeuwen zal sweeven, op de luchtige vederen van de nooid vermoeide Faam.

Den Heer Fr: Junius, heeft in zyn boek van de Schilderkonst der Antyken, aan onze konst geene kleene luister bygezet.

Het zelfde getuigd den Heer P: Paulus Rubbens als hy zeid. Dat men 'er ziet in dit werk uitnemende Lessen voor de leergierige; vaste regulen voor die verstandig willen arbeyden; schrand're oordeelen, voor die tot het Pit der Kostnen poogen in te booren; Loffelyke exempelen voor zulke die waarachtige Konstenaaren op de hielen stappen, en anderre haar mislukte greepen trachten te ontsluipen. Met zoôn lof heeft den Heer Rubbens, van dit doorluchtig werk gesprooken. Het welke voor Konstlievende zeer noodzakelyk is, en by alle groote verstanden gevonden zal worden.

Samuel van Hoogstraaten, heeft in zyn inleiding tot de hooge Schoole der Schilderkonst, (anders de zichtbaare waereldt genoemt.) De Schilderjeugd de inleiding van deze Konst-schoole gegeven, en het zelfde in 9 boeken verdeeld, welke hy onder de bestieringe van de Zanggodinnen heeft bevoolen.

Wat

Wat nut en verlichting C: Ripa, in zyn Iconologia, of zyn uitbeeldingen des verſtands ons geeft, is heerlyk en weergaloos, door hare ontallyke ſtoffen, die hier verklaard worden.

En veele andere als W: Goeree Schilderkonſt, Tekenkonſt, en verlichtkunde, mede heeft hy over de menskunde gehandelt, als de Algemeene Bouwkunde volgens d'Antyke, en tegenwoordige manier. S: de Roed van de Tekenſchool. Wilhelmus Beurs, heeft de groote waereld in 't kleen geſchildert, als hy de hooftverwen, en hare mengelingen verklaart, het welke hy in ſes Boeken verdeelt. Albrecht Duer, van de menskunde, en nog eenige andere; naa dat deze hunne genegentheid, en liefde tot de konſt getoont hebben, zoo kome ik hier mede als een flaauwe ſchaaduwe, aan de Konſtlievende Leezer vertoonen, een Kabinet het welke het eerſte van de waereld mag genoemt worden, want men ziet, alhier de oudheid en de konſt tot in

de

de hoogſte top geheven, het doet den Leezer niet nieuws dat ik dit werkje een Kabinet kom te noemen, want hier leid al de Heiligdom der Schilderkonſt in beſlooten, te weten in deze Statuen, en die de zelfde kennen groot voordeel mede brengen, die niet blyven in hunne onweetenheid, en Schilderen meer door gewoonte, als door een werkzaame geeſt.

Ik ſtel my voor, veele oordeelen, dewelke ik zal onderworpen zyn, zoo van de rechtzinnige, als die gene die gewend zyn hun oordeelen met pasje, en verwaandheid te mengen, van deze verwacht ik alle verworpendheid: en laſteringen; en by aldien het in hun macht ſtond, zoo zoude deze het komen te verſcheuren, het welke zy niet doende evenwel met hunne gedachten zullen uitwerken. Maar wat wil ik zeggen, die kleen en onervaren ben: de grootſte verſtanden hebben aan deze ſteenrotze of klip, Schipbreuk geleden, want deze zoort van menſen ontzien

zien niemand, wat zeg ik ontzien? Zy oordeelen veeltyds eer zy iets gezien hebben; dus zal het dan geraadzaam zyn dat ik deze, met een geduldigheid aanhoore, en my zelver troostende, als dat het aan de geleerdste, en de aller verstandigste geschied is. Maar de rechtzinnige zullen een beter oordeel stryken, en alles het geene wat stootende mocht zyn, dat zullen zy de goede yver toe schryven; en dus alles in de beste plooy schikken. Het welke wel geraden zal zyn; en ik beleide voor deeze; door hare beleeftheid, als dat dit gantsche werk, meerder door de yver opgepronkt staat, als door diepe en verborgen wetenschappen: Waar op ik hoope dat nog een ander by der hand zal neemen, die meerder bekwaamheid hebben, dan ik, die ontaalkundig ben, en dit is al mede een van myn oogmerken geweest, om dat ik wete, als dat in ons Nederlandsche taal hier niet van

 be-

beſchreeven was. Daarom zoo verzoeke ik, als dat den goed-gunſtige Leezer, het gelieft in dank aan te neemen: en vaar wel.

OP HET KABINET DER STATUEN,

DOOR

WIBRANDUS DE GEEST.

HIer ziet de Kunſt, in weinig bladen,
Romeinſche Beelden en Sieraaden,
Ten trots van de alverſlinb're tyd,
Op nieuw aan de eeuwigheid gewyd.
Hier kan Poëet en Schilder leeren
Paneelen, doek en dicht ſtoffeeren,
De ſchikking, houding, maat en ſtant;
En beelden vormen met verſtand;
De Alouden, in hun ryke gaaven,
Te volgen, of voorby te draaven;
Met held Prometheus, vrouw Natuur
Te ontfuſ'len haar vermoogend vuur,

Om hun Pandoren warmte en leeven,
Gelyk Pigmalion, te geeven.
Zo mag, met hoog verheven zwier,
Apels Penſeel en Febus Lier
Zich vaſter, als voorheen, verëenen,
En Alexanders en Mecenen
Verwekken, die de veege Kunſt
Behoên, in nood, door gunſt op gunſt;
Dan mag ze, van haar val verreezen,
Veel klaarder blinken, als voor dezen.
DE GEEST, zo groot, zo ryk van geeſt,
Recht ſchoeijende op de Aloudheids leeſt,
Poogt dus, door yver aangedreeven,
Elk, met zyn Beeldwerk voor te ſtreeven.
Wat zal zyn pen en kunſtpenſeel,
Alreeds zo zuiver, zacht en eêl,
Doorbreekende met ſchoone ſtraalen,
Eerlang in volle glory praalen;
En, naar zyn Grootvaârs geeſt geäard,
De Geeſt, door Vondels pen vermaard,
Met

Met beelden, verven, doek en dichten,
De heele Waereld over lichten.

KATARYNE LESCAILJE.

OP HET KABINET DER STATUEN,

Vertoond door den

KONSTYVERIGEN

Hr. WIBRANT DE GEEST.

Oe voerd de Geeſt, door Geeſt-
juweelen,
d'Aloudheid hier ten Schoutoo-
neelen
Van Konſtgeklonke Marmerſteen?
Hoe toond hy hier, den Roem van Roo-
men,
Aan d'Yvoogds wydberugte Zoomen?
En maakt die wond'ren oog-gemeen,

Soo

Soo zweefd een Fenix op zyn Pennen
Ookom langs 't weerelts-rond te Rennen,
Uyt zugt tot Febus Zonne-gloed:
Om door zyn heerlyk drift uitbreiden,
De Faam, een Lof-galm te bereiden
Voor 't geen zyn yver zweeven doet.

Laat dan den voogd der worm-ſpeelonken
Vry op zyn ſchinkel-hoolen pronken,
Als op een Troon van Konſt'naers As,
DE GEEST, hyſd al die gloorb're Mannen
(Die Atrops had van 't ligt verbannen)
Werom uyt haer vergeetel kas.

Want al wat dat Oud-Roomens muuren,
Heeft door een Tyd-Naeld, zien borduuren,
In haer begrip, door konſtwaardy:
Dat poogd DE GEEST, door Geeſt uitvinden,
In Beeld verbeelding hier t'ontwinden
Ter ſtelling van een Zeegery.

Oogd' dan dit konſtig konſt-uytprenten.
Eerſt in Laôkoôns Zerpenten,
Vol Rhodiaenſe wetenſchap.
Waar by Alcmenaes Soon, zyn ſchonken,
Met Knotz, en Leeuws-huid, op ziet pronken
Ten alderwaardſten wondertrap.

Dus vaard gy voort, met toe te treeden,
Om 't Vatikaans bezit t'ontleeden:
Ook hoe Borgeeſens Vorſten-hof,
En 't Capitool-perk, koomt vertoonen,
Wat Beeld-uytwerkzels haar bewoonen,
Tot Eeuw-geheug der Penneſtof.

Want al wat in roemwaard'ge Zuilen,
Of weer in ſchrik gedrogten ſchuilen,
Koomt hier als uyt een Kabinet,
Wiens konſtpoort brengt het ligt te vooren
Van helden, die door lof-klank glooren,
Of monſters vol miſdryf omzet.

Voorts

Voorts toond hy 't merk der konſt, in
weezen
By Mediceen, en by Farneezen:
Ook elders, met haar praal van ſtaat,
In 't Hof der Ludoviſiaanen:
Of tot Pichiny, konſt vermaenen,
By hem in wonder ſteen ciraad.

Werd nu zyn GEEST, hier aangedree-
ven,
Om Helden-beelden, te doen leeven;
Zyn tweede Hoofd-deel, geeft ook
ſtof
Tot Vrouwe Beelden roem te pryzen.
(Dog die veel ſchryvers, nu verwyzen,
Als al 't onweerd voor zeege lof.)

Maar om het luiſterpragtig Roomen
Met al zyn konſt doen voort te koomen,
Toond hy 't in Vrouwe heerlykheid,
En van Minervaas Beeld afmaalen
Eind hy (na zoo veel Statu praalen)
Daar Dirce, Marmer traanen ſchreid.

Zoo brengt de GEEST, het merg der
kunſten,
Door weetzugt van de wysheids gunſten,
Voor 't Lees-begeerig-oog, in 't ligt.
En toond' hoe dat het konſt beloonen,
Doen ſchonk een Oeſt van zeegekroonen
Als zulk een lofſtuk, was verrigt.

Vaart zoo maar voort, om luiſtermerken
Vol GEEST verheffing uittewerken:
Door dien de tyd, daar door uw'
Hoofd',
Zal met een Lauwerkrans vercieren
Wiens altyd GEESTIG Blaeder zwieren
Noit werden zal het Groen beroofd'.

A: MARIA PAAUW.

Gouda den 18 *van Hoymaand* 1701.

OP

OP HET
ZELFDE.

En oordeeld heeden dat geen GEESTEN
meer verschynen,
Dog hier doet nu een GEEST die oordeel
stof verdwynen,
Niet dat alleen de GEEST, zweefd Sonneklaar
in 't ligt,
Maar nog voor iders GEEST, een Helden-
Geestwerk stigt.

A: MARIA PAAUW.

OP

OP HET
KABINET
DER
STATUEN,

Van den Schilder-konstigen

HEERE

WIBRAND DE GEEST.

DE GEEST, (die nu het *Statu-Kabinet*
Van *Romen* heeft in *Amsterdam* ontsloo-
ten,
En zulks voor al de wereld open zet)
Toond dat Hy uyt die GEESTEN is gesproo-
ten
Daar *Vrieslands Hof* nog heden roem op draagd
Ter heuggenis van *Groote Vaders* Maalen,
Waar door de kunst, zoo heerlyk opgedaagd,
Nog flikkerd, met noyt-ondergaande straalen.

Een

Een Fenix-jong ryſd uyt zyn' Ouders aſs'
En groeyd allengks ter grootte der verleeden'
Zoo tragt deez' GEEST te werden wat die was
Wiens naam en daân *Hy* in *Zyn* kunſt komd kleeden.
Zyn ſchryven wyſd d'Aloude beelden aan
Welks waardigheyd haar Eeuwen heil in waarde,
Tot lof der kunſt en die z' eer had gedaan,
Waar over 't loon haar Eer en Voordeel baarde.
Maar heden ſteld een kunſt-verkoopers kraam
En oordeel, markt aan wel-gedaane ſtikken;
Men agt de Schildery maar om de naam
Van die zig weet na Makelaars te ſchikken.
Alleenig in haar eygen winſten wys,
En oordeelloos in dingen die ze loven
Of bot of boos verminderen in prys:
Men moet de kunſt niet om den Maker dooven
Nog heffen op, maar door haar eygen Eer.
Dus leyde my de GEEST af in het digten,
Terwyl ik met *zyn* Leydsman *Roome* weer
Door wandel, langs haar plaatſen en geſtigten,

Zoo

Zoo nutten werk geeft oor-en oog-vermaak,
Gelyk *zyn* kunst aangroeyd in goed behagen:
Hy volgd, en werd, een klare Schilderbaak
Als wy voorheen *zyn Groote-vader* zagen.

Chr: PIERSON.

OP

OP HET
KABINET
DER
STATUEN,

DOOR DEN HEER

WIBRAND DE GEEST.

Wie de oudheid kennen wil, zo zeer geroemd, gepreezen
Door hunne Beelden, in het duurzaam marmersteen,
Hoeft op dit Kabinet, zo ryk voorzien, alleen
Maar zyn gezicht te slaan, en eens dit werk te leezen:
Het geeft een denkbeeld van dien onwaardeerbre schat,
Het puik van de arbeid der Aloude kunstenaaren.
O GEEST, wie roemd met my uwe arbeid niet, die dat
Beknopt hebt uitgedrukt op kleen getal van blaâren.

A. W.

OP

OP HET KABINET DER STATUEN, DOOR WIBRANDUS DE GEEST.

HOe weid de GEEST hier in een beemd van
Goden-beelden!
De wellust speelt door 't oog, dat hier de Kunst be-
schouwt.
Wie Roomsche Godheên, en 't Godinnendom,
ooit streelden,
Als wond'ren van de Kunst, zie wat DE GEEST
ontvouwt,
Om alle GEESTEN, die na'er Roomen willen
trekken,
Haar grootsheid te doen zien, dat GEESTEN
op kan wekken.

CORNELIS SWEERTS.

HET

HET KABINET DER STATUEN.

EERSTE VERDEELING.

Van de Statuen der Mannen.

ZOo lang als Romen de naam van Romen gedraagen heeft, zoo lang is zy vermaart geweest door hare konsten, en heeft zig vereeuwigt door de zelfde, en de nakomelingen een groots denkbeeld na gelaten: Hoor wat Cassiodorus van deze vermaarde Konst-stad zeit: dit zyn de eigen woorden. *Dat het een zonde is buiten Romen te wezen, die gelegentheidt heeft aldaar te konnen woonen.* Ook noemt hy haar de vruch- *Inleiding.*

vruchtbaare moeder der welſpreekend-heid, en de hoogſte Tempel der deug-den. Dit zoude ons genoeg konnen zyn, om haar te beminnen; maar laat ons eens zien wat den Heidenſche Koning Theodoricus 'er van gevoelt: *Het ſtaat ons toe Romen te verdedigen, daar wy we-ten dat haars gelyke in de waereld niet is* Deze Koning was uyt de Gotthen ge-booren, die al oorloogende de waereld doorkruiſt hadden; en nogthans Romen de ſchoonſte noemde, waer by geen gelykheid te vinden was. Laten wy van het Heidendom tot een Kriſtelyke waar-heid overtreeden, en verſtaan wat den Heiligen Chryſoſtomus van haar ge-tuigd. *Ik kan* (zeid hy) *Romens heer-lijkheid, oudheid, ſchoonheid, menigte van volk, macht, rijkdom, en t geweld datſe door den oorlog heeft gedaan, wel prijzen* Maar boven dat, zoo noemt hy Romen zalig, om dat den Heiligen Paulus de Romeinen gunſtig was, en mondeling met haar ſprak, en zyn leven eindende. Hiər uit kunnen wy dan vaſt beſluiten,

en

en middagklaar zien, wat lof Romen by de Ouden heeft verkreegen: want wat kander grooter van haar gezeid worden? dan dat zy heerlyk is, uitmuntende in oudheit, beminnelyk om kare ſchoonheid, machtig, en bevolkt, daar en boven begaaft met rykdom, die de kweekſter der konſten is, ſchoon dat'er gezeid word dat de armoede veel wonderen baart, en alles door nooddruft kan uitvinden, nogthans zoo moet de rykdom, door het beloonen de geeſten opwakkeren, om al hooger te klimmen, en dit doet haar dan in de zelfde drift voort gaan. Ik zoude hier veele kunnen opnoemen, die de eerſte vinders van veele loffelyke Konſten geweeſt zyn. Als een ſlechte Herder de tekenkonſt, zoo men zeit. Aſinius Pollio de eerſte Bibliotheek in Roomen opgerecht Belus heeft de Sterren leeren kennen Corax de Rhetorica of Redenkonſt. Endymion, de loop der Mane. Epimeteus, zoud het eerſte beeld van aarde hebben gemaakt. Rhaecus, ende Theo-

dorus hebben eerst kopere beelden gegooten. Zoo dat men zoude konnen nazoeken, meest alle die de eerste uitvinders van eenige vernuften geweest zyn: het staat niet te verwonderen dat Romen in alle gewesten der waereld beroemd is, die zoo veele wonderen aan de waereld geeft en nog ons mededeelt. Maar laat ons dit voorby gaan, en de drie-en-tachtig Statuen, of wonderen van Romen bezichtigen, schoon de waereld zig maar op zeven wonderen beroemt: konstlievende Lezer volgt my in Romen met U E. gedachten, daar ik zelfs maar met gedachten ben. Ik weet dat gy u deze weinige tyd niet zult beklagen, ik zal uw een getrouwe Leidsman zyn, verkiezende de kortste wegen, door myne pen, om u door lange letterwegen niet te vermoeyen. Laten wy dan na het Vaticaan treeden, om het eerste wonder te aanschouwen.

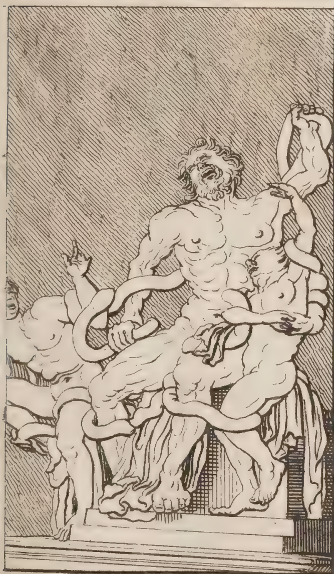
Opent uwe oogen des verstands, en beschout ze met een gezond oordeel, zoo zult gy'er veele wonderen in vinden.

Commodus

Faunus

Laocoon

Herkules

Het geene gy hier ziet is Laocoon, een werk dat boven alles vermaarts is; zoo van Schilder, als Beeldhouwer, een werk zoo volmaakt, dat ik nog nooit gehoord heb, dat het eene mens, hoe hoog hy in de konſt, en wetenſchappen van de Natuur verlicht was, dat'er nog een (zeg ik) geweeſt heeft, die'er eenig misſtand zoude kunnen aanwyzen: kortom, het is een volmaakt werk, en een proefſtuk van de konſt, die de makers een eeuwige lof bygezet heeft. Deze Statue is uit eenen ſteen gehouwen, door de drie groote Konſtenaars, als Ageſander, Polidorus, en Athenodorus, Rhodianen. Het is geheel vreemd gebonden, aan twee kinderen de welke met zerpenten aan elkander zyn gehecht, wonderlyk in zyn muskelen, en eel van omtrek: den konſt-ſchilder Mytens, die de meeſter van myn zalige Vader was, heeft dit beeld in zyne Schildery veel gebruikt, en in een ſtuk, daar de kinderen van Iſrael door de zerpenten geſtraft worden, vlak naa gevolgt, en

voor het eerſte beeld op de voorgrond geplaaſt, door dien hy wiſt wat grootsheid dit zyne Schildery zoude mededeelen. Dit beeld van Laocoon ſtond voor deſen in de batſtoof van den Keiſer Titus, het welke aldaar gevonden, op het Vaticaan is gebracht: Laocoon was een Trojaan, die de liſten van Uliſſes ontdekten, dog te vergeefs, gelyk Virgilius Maro in zyn tweede boek van Eneas ons zeid, het welk van den grooten Vondel aldus is vertaald. *Toen komt Laocoon (zeid hy) gevolgt van eenen grooten hoop, met yver van den hoogen burg af, d'eerſte voor uit geloopen, en roept van verre: o elendige burgers wat dulligheid komt u over? waant gy dat de vyandt weg gevaaren zy? of onder deze geſchenken der Grieken geen bedrog ſchuille? kent gy Ulyſſes niet beter? in dit houdt zijn heimelijk Grieken verborgen; of dit gevaart is gebouwt om onze muren te beſtormen, de huizen t'ontdecken, en de ſtadt daar uit t'overvallen, of daar zijt wat anders achter. Mannen wacht u voor dit paart: het zy wat het wil, ik ben vervaart*

voor

voor Griecken, al brengenze geschenken: waar op ik zeg.

Maar 't is vergeefs geraan, by losse onderzaaten:
Zy hebben onbedacht haar viand in gelaaten,
Waar door haar muur en stad tot koolen is geleid
't Geen de gryze vlucht'ling Eneas heeft beschreid.
Wat lof verdiend zoôn Man wie wyslyk heeft geraaden?
Een Marmer denkbeeld 't hooft bekranst met Lauwerblaaden.

Van hier zullen wy gaan naa het Paleis der Farnesen, om den trotzen Herkules te aanschouwen, wiens krachten zoo groot zyn, al schoon hy van steen is, dat hy alle konstminnende tot hem kan trekken: deze Statue behoeft voor het eerste niet te swighten: hy staat rustende van den arbeid, hy vertoont zig aan alle kanten al evenschoon. Dit doorluchtig en uytmuntende stuk werks, is van den eersten Man van de waereld, den geestige Glycon: een man die de faam altyd in achting zal houden. Zyn hand achterwaarts houdende, waar *Herkules.*

in hy drie Appelen heeft, waar door den konstenaar wil te kennen geven de groote moedigheid van Herkules, wanneer hy in Africa de gulden Appels plukte, die door een Draak bewaart wierden. Dit beeld heeft mede een groote achting by alle kennaars van de beruchte Schilderkonst, en den Schilder kan hier een bezonder licht krygen, om de muskelen te leeren kennen, en om zyn beeld wel te planten: den Heer P: P: Rubbens heeft deze Herkules veel in zyn Schildery gebruikt, en zig niet geschaamd, daar hy zoo geestryk van gedachten was, om dit beeld in 't geheel te volgen, daar onze tegenwoordige Schilders niet een arm, of been zien dat naa de Antyk zwymt, of het is naa Prent gedaan. Zy roepen men moet uit de geest schilderen, en geen Antyk zoo volkomen gebruiken, en is 't geheele lichaam van onze konst, 't is al even eens, of een Rechtgeleerde hem zoude schaamen om het Corpus Juris open te slaan, om de voorgeschreeven Wetten van Vorst

Justi-

Justiniaan te leeren kennen. Wegens Herkules: hy was den zoon van Jupiter, geteeld by Alcmena, in schyn van Amphitruo: Juno ontrok hem de speen als zy gewaar wierde, dat hy de onsterflykheid daar uit zuigen zouw, haar sogh storte toen langs de Turkoize Hemelzaal, 't geen als nog de melkweg genoemt word. Herkules overwon den ervaren worstelaar Erix, die de zoon van Venus was. Wat vorder van hem gezeid wort, kunt gy zien by Ovidius, en in het Treurspel van Pradon; en het Treurspel van den geestryke Juff^r. Katrina Lescailje.

Van hier moeten wy te rug gaan, daar wy het eerste wonder gezien hebben, te weten naa den Hof van 't Vaticaan, daar zullen wy een schoonheid zien in de Statue van den Tiran, en godlooze Keizer Commodus, die een geessel voor zyn Roomsche onderzaaten was; en een gruwel voor ons gezicht: vele willen dat het Herkules is, en dit beeld wort van de meeste mensen daar voor aange- *Commodus.*

zien, om dat hy met een Leeuwen huid, en met een knots zig vertoond, maar andere zeggen dat dit geſchiet is, om zyn wreeden aard af te beelden: de geille Fauſtina was de moeder van Commodus, maar of Markus Aurelius de vader was, ſtaat te bedenken, dewyl hy gans van 't vaders deugd ontaard was, maar meeſt naa 't woeſte ſcheeps volk geleek: ten tweeden, zoo noemden hy hem zelfs Herkules, en den zoon van Jupiter; en daar van daan komt het dat deze beeldtenis in plaats van Commodus, Hercules genoemt wort: den grooten Perrier is ook van dit gevoelen geweeſt, en wie kan men nader gelooven, dan hem, die door zyn konſtige etz-naald, de Antyken aan onſe Nederlanders heeft geſchonken, en kennelyk gemaak.

Faunus. In den Hof der Borgeſien ſtaat een uitmuntend werk, het welke het beeld van Faunus is: deze was Koning der Latynen. Het ſtaat nog in zyn geheel, en ongeſchonden; deze Faunus houd op zyne armen een kind, ſteunende met

zyn

zyn rechter arm op een ſtam van een vervallen boom, mede een volmaakt ſtuk, het welk het leven naturelyk naaboots: dit overheerlyk werk veel gebruikt van den Vorſt der Schilderen, P: P: Rubbens in zyne Schildery.

Den Vorſt der Schilderen ſprak, als hy dit beeld
 aanſchout,
Dit proefſtuk dat verdient een kas van zuiver
 goud.

In den zelfden Hof ſtaat Centaurus, *Centaurus.* niet ſchuldig aan de voorgaande beelden. Hy is gemaakt van die geene die Laocoon gemaakt heeft: een volk in Theſſalien, by den berg Pelium (zegt Plinius) zyn de eerſte geweeſt die op paarden gevochten hebben, en daar uit komt deze Fabel, dat zy half mens, en half paard zyn De Poëten hebben hier wel loogen, en nogthans ook de waarheid geſchreeven, om dat zy meeſt door gelykeniſſe ſpreeken: Servius heeft ons hier van geen kleene Fabel medegedeelt, zoo Polyd. Virgil. zeid. Voorders die de Prendt-

Prentkunſt van Fr. Floris bekend is, zal wel kunnen zien, hoe hy deze Centaurus in waarde heeft gehouden, en wat achting hy'er voor gehadt moet hebben. De Centauren is dan anders niet te zeggen, als menſſen die de eerſte temmers der paarden geweeſt zyn. Want

Zy hebben door den dwang van 't toom deze wilde dieren.
Gedwongen, om der me hun legers door te zwieren.
Daarom, verbeeld men haar half mens, en half paard.
Schoon mens geſchaapen, en niet van natuur ontaard.

Julius Cæſer. In het Capitool ziet men het beeld van den eerſten Roomſche Keizer Julius Cæſar: hy is door Brutus, die een van zyn boezem-vrinden was, in den Raad vermoord, na hy het ryk drie jaar geregeert hadde, oud wezende 56 jaar, en op den 12 July gebooren, 654 jaar naa de bouwinge van Roomen: hy heeft Gallie, Germanie, Britanje, Spanje, Afrika, en Egipten overwonnen. Calphurnia

Augustus

Markus Aurelius

Centaurus

Iulius Cæser

phurnia was zyn derde vrouw, die hem teer beminnende was, en als hy ſtierf, zoo waaren dit zyn laaſte woorden, 't geen hy tegens Brutus ſprak, als hy hem verraden zag. *Gy hier ook myn zoon.* Zie Suetonius, en Verbieſt in zyn Treurſpel van Julius Cæſar. Zoo lang als dit beeld zal blyven ſtaan, en eenige ſtof behouden, zoo lang zal den maaker by ons eene Lauwerkroon draagen, ja zoo lang als Cæſars deugden de waereld zal byblyven, want de konſt en deugd zyn de ſterflykheid niet onderworpen, maar breeken door alle eeuwen heen, zelfs blinken zyn in de onwetenſte tyen.

Het was Auguſtus die Julius Cæſar in *Auguſtus.* 't Keizerlyk gebiedt kwam te volgen, en dewyl zyn beeltenis mede op het Capitool gezien wort, en wy onze ſchikking, naa de verdeeling van F: Perrier beſchryven, zoo is het dat wy hem laten volgen: Auguſtus dede de Keizersmoorders ſtraffen, en liet haar met het zelve geweer doorſteeken, waar mede zy den deugdryken Keizer Julius vermoord

moord hadden. Brutus, Servil. Cimber Tullius waren de Opperhoofden van di verradelyk feidt,maar deze Kroonzuch tige Tygers hebben door Auguſtus har loon verkregen: hy heeft als overwin ner van Antonius en Cleopatra gezege praalt: die Auguſtus vorder verheerlyk wil zien in een Nederlands kleed,die wy ik tot het Toneel der Keizeren van de Heer L: Smids. Laat ons dan uit di Gebouw treeden tot op het voorpleyn.

Markus Aurelius. Hier zullen wy Markus Aurelius, op een moedig Paardt zien, gemaak van Metaal, zoo wonderlyk, en volmaakt, dat alle Konſtenaars die het komen aan te ſchouwen zig verwonderen, en het mede in den rang der waerelſche wonder-werken ſtellen: want wat is'er treffelyker, als het gene dat levenloos is, dat, dat het leven komt na te bootzen ,de Schil-der en Beeld-konſt is waardig te leven, om dat zy aan al de waereld het leven kan geven, hoor wat Plato zeidt. *De Schil-dér-konſt of Schildery* (zeit hy) *ſtaat of zy leefden.* En Xenophon, *de Schilder-*

konſt

konst is een navolgster van dingen die leven. Schilder-konst en Beeldhouwery zyn by de ouden in groote achting geweest, het eene is alleen zigtbaar, maar het andere tastende, ende uitwendig, wie van beide de meeste lof verdient, laat ik S de Roet in zyn tekenschool uitspreeken. *Ik bemin* (zeid hy) *de Beeldhouwer om den Schilder, en den Schilder om den Beeldhouwer, om dat zy alle beyde de natuur naa-boots:* in dien tyde als Markus Aurelius regeerde, heeft hy tot mede heerscher gehad Luc· Ælius Verus. Markus overwon de Parthen en Duitsen, daar Verus hem den lof van toeschreef, schoon hy in die tyd te Antiochien in dart'le geilheid die dagen overbracht: de geile Faustina was de vrouw van Markus: zy ontsach haar niet om op de Scheeps timmerwerven te gaan, daar het scheepsvolk moedernaakt stond te werken, ja ze vermengde haar dagelyks met dat schuim van volk, zoo wanneer haar Avidius Cassius niet by der hand was.

In den Paleis der Farnesen zien wy voor

de

Commodus. de tweede maal den Keizer Commodus, wiens beeld wy op het Vaticaan gezien hebben. Dit is mede een heerlyk werk, en een proefstuk van de konst: hy houd op zyn rug een hangend kind, het welke doorstooken is (alwaarom men heden meend het Atreus te zyn) ik twyffel niet of den konstenaar die het beeld gemaakt heeft, daar mede te kennen heeft willen geven, hoe hy altijd de onnoozelheid gemarteld heeft: in het voorgaande kund gy zien wat van hem gezied is.

Seneca. De stervende Seneca zien wy in den Hof der Borgesen, van toetsteen. Wat verwondering dit beeld aan alle Konstenaaren geeft, behoef ik niet te schrijven, want de pen is onbekwaam, om alleen ieds te zeggen, dat tot zyn lofs-vermeerdering zoude kunnen by brengen, het is genoeg voor die dit kennen, die niet verlooren gepreekt. P: P: Rubbens heeft het vlak naa gevolgt, en zoo volmaakt door het penzeel aan ons Nederland gegeven, als de Beeldhouwer de Romeinen het mede gedeelt heeft. Seneca was de

Zede-

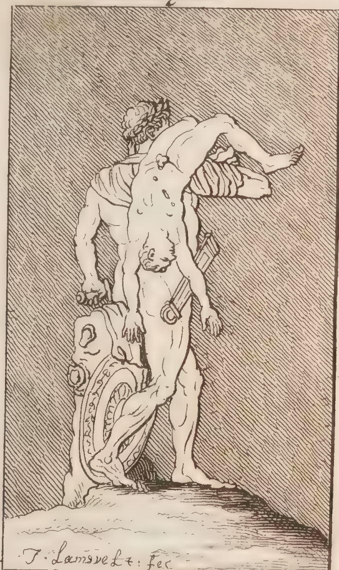
Burgemeester

Gevangen

Seneca

Commodus

Zedemeester van den trotzen Keizer Nero, die de zoon van Domitius was, Waar op ik dit vaarsje toepas.

Konst-kenners wie gy zyt, ziet hier een pronk-
beeld staan
Van eeuwigduerend stof, dat nimmer kan ver-
gaan:
Heb achting voor dees steen, nu hy het beeld
mag draagen,
Van zulken letterheld, de waereld zal thans
waagen
Van zyne zedeles, die 't al te boven streest:
O trotse Nero! die te god'loos heeft geleeft,
Moest gy dien braaven man berooven van zyn
leven?
U Zedemeester: Ach! wat hebt gy niet bedree-
ven
Verwoede Moeder-beul! vermoorder van u
vrouw!
Brandstichter van u stad! dus schelms? dus on-
getrouw.
Moest gy u Seneca, u meester, dus onthaalen?
Kont gy u wreed gemoed, u hartstocht niet be-
paalen?
Tieran zie in dit beeld u snoode euveldaan;
't Zal eeuwig tot zyn lof, en u tot schande staan.

Den Ludovisiaansen Hof geeft ons

een Beeld dat niet te wel bekend is, dog
Eens Rooms Burgem: yele willen dat het een Rooms Burgemeester zoude zyn, alleen om dat hy na de dracht der Romeinen gekleed is, aanhebbende een boven Tabbaart, met een onderkleed, waar van het eerste Toga, en het tweede Tunica, genoemd wort: de kleur was wit, want die naa eerampten stonden, droegen snee witte kleederen, zoo als ons Persius zeid. *Die naa hooge ampten staan, droegen krijt witte kleederen:* Maar aangezien deze dracht by hun gemeen was, zoo kan my dit bewijs niet voldoen; ten tweeden om dat 'er zoo veel gedenk Beelden by de Romeinen opgericht zyn, Cassiodorus wilde dat in hun Stad zoo veel Beelden waaren dan Mensen, en Victor dat de Beelden zonder getal waren. Zoo dat men niet voor zeker kan zeggen, naa wie dit Beeldtenis gemaakt is: het zy dan wie dit is, de konst vereeuwigd hem, en dit was hun gemeen gevoelen.

Gevangen. Den hof der Mediceën houd een gevangen beslooten, daar nochtans al de

we-

wereld een vrye toegang heeft. De konſt heeft dit Beeld geheel treurig gemaakt zoo dat ieder zien kan de ellendige ſtaat waar in hy is. Hy hout de handen Kruiswaarts over elkander, die op zijn buik ruſten: de Natuur kunde willen dat dit den mens beſwaard, en tot melankkoly verwekt: de konſtenaar moet ook van die gedachten zijn geweeſt, om dat hy deze gevangen, op deze wijs gemaakt heeft.

In den zelfden Hof zien wy een beſpieder, of Spion, nederzitten, een yzer op een ſteen ſcherpende, wonderlijk in zijn buigen, en plezand van muskelen: Polydoor de Caravagia heeft dit Beeld in zyn Schildery gebruikt, waar van de Prent uitgaat, van zyn Laurentius op den Rooſter, waar in dit Beeld komt voor een Tiran, die het vier komt aan te ſtooken: een Spion zoekt altijt zyn Meeſter te believen, in het aanbrengen van dingen die hem onbewuſt zyn, en zoekt het yzer van beſwaaringe voor zyn even mens te wet- *Spion.*

ten, het ſpreekwoordt zeid, dat de Koningen vele oogen, en ooren hebben, te weten door hunne beſpieders, den Keizer Tiberius noemde de Spions, bewaarders der Wet. Wegens de aard der beſpieders zy zyn erg, znel, en vals, erg, in te onderzoeken; znel in het toehooren; en vals in het overbrengen; wie dan op overbrengen voortgaat bedriegt zig veel tyds, voornaam in zaken daar veel aan gelegen is. Hoort wat voor een raad den wyze Man aan de Koningen geeft, in zyne ſpreuken. *De heerlykheid* (zeid hy,) *der Koningen is de woorden te onderzoeken.* Niet oneigen komt het dan dat deze Spion met een ſcherpend yzer verbeeld wort.

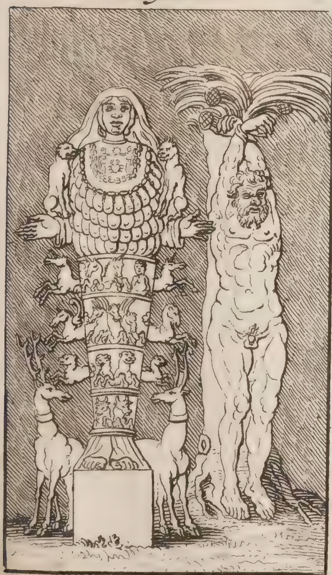
Marſyas. Voortgaande in dezen Hof zoo zien wy Marſyas, opgehangen aan een Pynboom, mede een doorluchtig werk, gemaak van Zeuxis, en uitgegraven in den Tempel van de Eendracht. Het wort in groote waarde gehouwen. Marſyas was den Zoon van Theagnis: Zoo dra Minerva haar Fluidt verworpen had,

Satyrs

Moyses

Marsyas en Moeder Natuur

Spion

had, die haar aangezicht opgezwollen maakte, heeft Marſyas hem opgenoomen en Apollo uitgedaagd, met voorbeding, dat die het kwam te verliesen, dat die des anders eigen zoude zyn; Apollo overwind hem, en hong hem aan een Pyn-boom, en rukte hem zyn ingewanden uit zyn Lichaam, dit was den loon van deze zyne groote vermetelheid: S: Ripa, vergelykt de verwaandheid by een Pauw. Hoor wat D: Thomas zeid. *Hy is wel zot en verwaand die zig toeſchrÿft dat hy niet en heeft*. Men neemd my niet kwaalyk af dat ik dit Beeld aan de Schilders van onze tyen toepas: die nu vry meer met de tong doen als de voorgaande met het Penzeel gedaan hebben: my heugd nog dat zeker volmaakt werk door een onvolmaakt Schilder veroordeelt wierd, als men vraagde wat de misſtand van dit ſtuk was; zoo antwoorde hy:

Zie, deze Ezels kop, die is uit prent genomen.

Waar op een tweede zeit:

Wie kan de Ezels niet, al kwamen zy uit Romen.

De Moeder Natuur.

Het afbeeldzel van de Efesynse Diana of Moeder Natuur word in 't Paleis van Lancelot gevonden. Hier kunnen wy zien, hoe de Ouden haar afgebeeld hebben: het is een jonge Vrouw, die met het onderste gedeelte van haar lichaam in een kooker staat, waar uit allerhande gedierten komen. Het bovenste gedeelte van haar lichaam is rondom bezet met borsten, waar uit ieder in 't bezonder zyn voedzel kan krijgen: zoo dat deze de voorteeldster van alle dingen genoemt wordt. Waarom zy zoo veele borsten heeft laat ik Galenus beantwoorden. *Daar kan* (zeid hy) *geen ding werken, zonder de bekwaamheid des genen daar het aan werkt.* Zoo dan, dat ieder voedzel naa zyn Natuur van nooden heeft, en diens volgens hebben de Ouden

Ouden niet kwaalyk gedaan, dat zy haar met zoo vele borſten afgemaald hebben.

Een uitmuntend werk ſtaat in het Paleis van D: D: de la Valle van Marmerſteen: het zyn twee Satyrs, ſchoon de al verwoeſtende tyd het grootelyks benadeelt heeft: Nogthans zoo kunnen wy 't zien in hare volle wezendheid, en oordeelen hoe volmaakt het moet geweeſt hebben, als wanneer het in zyn volle luiſter geweeſt is. H: Goltzius heeft deze nagevolgt, en door A. van Dyk heb ik ze getekend gezien, waar onder dit versje ſtond. *Satyrs.*

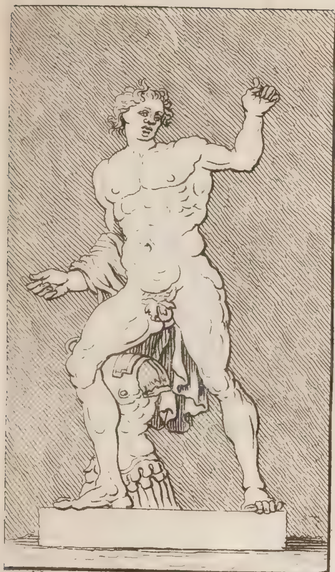
Beſchou dit konſtig werk, getekend door van Dyk.
Heb achting voor dees man, gelyk voor de Antyk.

Michael Bonarotus heeft de waereld een werk nagelaten, 't welk by de wonderwerken der Aaloudheid mag geſteld worden: te weten zyn Moyſes, die in gedachten zit. Van dit zelfde hoort *Moyſes.*

men veel lof ſpreeken, om de geeſtige, en vreemde ſtelling, en om de diepe aandacht of bepeinzinge die in dit beeld is. Na het ſchynt, zoo heeft den Schilder Jordaans hier groote achting voor gehadt, en de deugd van deze Moyſes wel gekend, want hy heeft alleen dit beeld voor geen gedeelte nagevolgt, maar gans volkomen in zijn Schildery geplaats, daar hy de Hiſtorie van den oordeelende Midas verbeeld. Dit ſtuk is tegenwoordig in de handen van den Heer de Coxie, vermaard Schilder dezer Eeuwe.

Volumnia, en Coriolanus.

't Paleis der Borgeſen geeft ons weder een uitſtekend werk, daar Volumnia, Martius Coriolanus te voet valt, met traanen hem biddende, dat hy Romen wil ſpaaren, en van de Stad aftrekken. Coriolanus verzocht het Burgermeeſterſchap, waar tegen de Gemeente zig aan ſtelt, en endelyk het zoo ſterk komen te dryven, dat Coriolanus uit de Stad gebannen wierd: dus gaat hy naa Amphidius van Antiaten, die een geſwoo-

Alexander zonder Paart

de Gladiator

Alexander

Volumnia en Coriolanus

ſwooren vyand van de Romeinen was. Coriolanus door de benden van Amphidius geſterkt zynde, trekt na Romen, en verwoeſt alles wat hem voorkomt; doe kwam Volumnia hem te voet vallen, die Romens vryheid door hare traanen verkreeg. Martius heeft een Stad der Volſchen overwonnen, genaamt Corioli, waar van hy den naam Coriolanus gekreegen heeft. Zie vorder Livius 1. B. Deze Coriolanus is door een Schilder, die ons bekend is, nagevolgt; maar dewyl het ontkent wordt, en deze zig ſchaamd daar andere hun glorie in ſtellen, zoo zou ik my ſchaamen om deze hier te annoteren, alleen weeſt verzekerd dat deze een dapper Schilder is.

Op het Plein van 't Quirinaal ſtaan twee wonderlyke Paarde-dwingers. Men is van gevoelen dat het Alexander is, (andere meenen het Kaſtor en Pollux te ſyn) die den betemmer van Bucephalus is geweeſt, en den eerſten die 't bereden ſou hebben. Deze twee wonderen zyn door

Alexander zyn Paard dwingende.

de twee groote Konſtenaars gemaakt, te weten het eerſte van Phidias, en 't andere van Praxiteles. Ten tyde van Conſtantinus wierd den berg Quirinalis den Paarden-berg genoemt, wegens de marmere beelden, van Alexander de Groote, die zyn paard ſtaat te temmen: Conſtantinus heeft de zelfde van Alexandryen naa Romen laten voeren, en liet ze ſtellen in het midden van zyne Badtſtooven: als Porus Koning wierd voor Alexander, gevangen gebracht, en hy hem vraagde wat loon zyn opgeblaazendheid verdiende, zoo antwoorde Porus hem: *Gelyk een Koning toebehoort*. Deze woorden gaven zoôn indruk op Alexander, dat hy hem zyn gewonnen Ryken weder gaf, en voor zyn vrind erkende. Deze edelmoedige deugd kan ons genoeg doen blyken de grootheid van den Grooten Alexander.

De Gladiator. Den Gladiator, of den Schermer, die by al de waereld zoo vermaard is, ſtaat in het Huis der Borgeſen. Voorts in alle konſtlievende gemoederen, van welke

welke ik dikmaals heb hooren zeggen, dat dit beeld iets in zig heeft, dat den mens onmogelyk ſchijnt te konnen uitwerken, daar het nogtans ons door menſchen handen gegeven is. Den Fenix der Konſtenaaren Agaſias Doſitheus van Epheſen heeft hier den lauwer van gedraagen, welke blaaderen hem onſterflyk maken, en altijd in 't geheugen zal houden. 't Is hier onnodig te zeggen, wie dit beeld in zyne Schildery gebruikt heeft, dewyl alle vermaarde, en beroemde Schilders hier haar toevlucht toe neemen, en die dit wel opmerken, en hare welſtand begint te kennen, die zal door dit zonnelicht een groote verlichting in onze konſt krygen; deze Schermer dreigende eenen ſlag te geven, terwyl hy eene afweert, tonende hier door de grootmoedigheid van zyn gemoedt; want Seneca zeid, dat de edelheid des menſchen is een grootmoedig gemoedt.

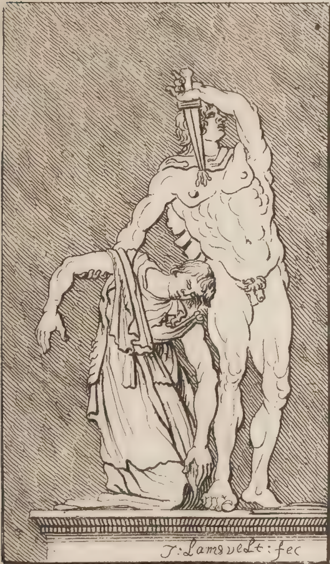
In den Hof van 't Vatikaan ſtaat een beeld van Apollo, verbeeldende, daar hy *Apollo.*

hy het Zerpent Python doorſchieten wil, het welk hem van Juno was toegeſtierd. Apollo was de zoon van Jupiter, en Latona, gebooren met zyn Zuſter Diana, in het Eiland Delos. Juno vervolgde deze kinderen. Zie Ovidius, en J. Blaſius in zyn geſlachtboom der Goden en Godinnen. Dit is mede een zeer goed werk, en van den Schilder Jordaans naagevolgt, verbeeldende de zelfde Hiſtorie van Python: welk ſtuk tegenwoordig binnen Haarlem is te zien by den Heer A: de S: zoo my bericht is. Ook heb ik dit zelfde getekend, door myn Grootevader ten tyde doen hy binnen Romen was. Veeltyds ziet men 't ook in Copien, waar van ik drie gezien heb, die zeer geeſtig gehandelt waaren, waar van de eene naa vander Does was, en het andere naa een oud, onbekend meeſter gecopieerd. Zoo dat dit beeld mede eene groote achting heeft.

Pyramus, Thisbe. Het afbeeldzel van Pyramus, en Thisbe (of van Petrus en Arria, als andere

Zoon van Niobe

Zoon van Niobe

Pyramus en Thisbe

Apollo

re willen, word gesien in den Hof der Ludovisien. De oudheid maakt het roemruchtiger dan de konst dewyl het maar gemeen is, en diens volgens het by andere komt af te steeken. In 't Oosten leide een stad die Babel genoemt wierde, waar in Pyramus, en Thisbe waren, die elkanderen zoo teer beminden, dat'er voor of naar zulke twee gelieven niet meer gevonden zyn. Het is meest alle mensen bekend, hoe haar dit al te vierig minnen vergaan is geweest, en die het breeder ontknoopt wil zien, zie Ovidius 4. B. der Herschepping. Catullus vergelykt de liefde by een Klimblad, en niet zonder reden, want zy bint de harten zoo vast aan elkanderen, dat zy nauwelijks te verzetten zyn. Hoort wat Torquato Tasso in zyn Herders-zang zeit. *Ik zie dat ider die'er mint zigh straks met de dood dreygt, dog dat de daad volgt zelden.* Hy beschimt hier die geene, die zoo los in het spreeken zyn, die met den mond uitten 't geen het harte niet komt te denken: maar deze

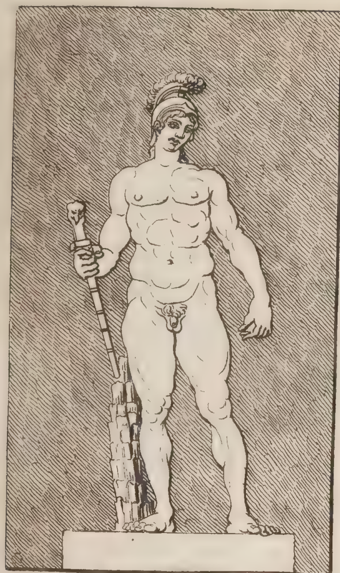
deze gelieven, hebben daadwerkende geweeſt, voor de Heidenen hebben zy eene moedige daad naargelaten, maar voor de Chriſtenen een gruwel

Twee Zoonen van Niobe.

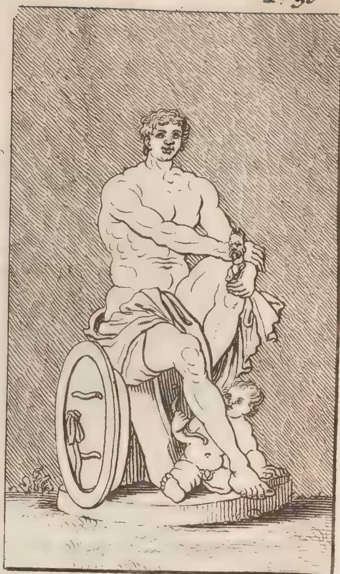
In den Hof der Mediceën, ſtaan twee Beelden, verbeeldende twee Zoonen van Niobe den eene opwaarts ziende terwijl hy al knielende de ſtraf van Latona zoekt met ſmeeken te ontgaan; den tweede ſtaat vluchtende, en met een naar gezicht omziende, zoo dat de ſchrik voor haar wraak uit zyn wezen te zien is, deze worden gehouden voor de voornaamſte cieraaden, van dezen voorgenoemden Hof, wat vorder van Niobe gezeid wort zullen wy zien in het afbeeldzel van Niobe

Worſtelaars.

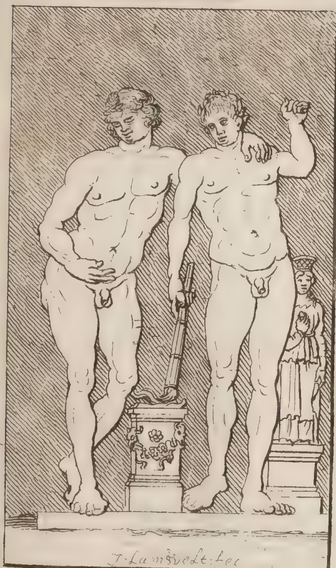
Voortgaande zoo zien wy de nooit volpreezen Statuen, de Worſtelaars genoemd; dit groots, en heerlyk werk, braldt met zoo veel luiſter, als men van Herkules, of Laocoön, zou kunnen zeggen, en het wort voor niet minder gehouden dan deze voorgenoemde, zeker Schilder by my bekendt

Alexander

Mars

Offer voor t' Vaderlant

Worstelaars

kendt placht te zeggen, dat als wanneer hy deze Beelden kwam te zien, dat hy als dan een bezondere drift kreeg, om te tekenen, gelijk hy dan veeltijds dede: vorders waar naa en waarom deze Worſtelaars gemaakt zyn, is niet zeker, mogelijk herkomſtig van de tyen van Vitellius. Wanneer hy een onordentelyke Maaltijd dede aanrechten. Hoor Tacitus in zyn tweede boek der Hiſtorien. *Daar zijn* (zeit hy) *twee Soldaten geweeſt, den eene van het vyfde Legioen, en den anderen van de Franſche byſtanden deze twee kreegen t'zamen een luſt om tegens malkanderen als uit een dartelheyt te Worſtelen* Maar wat moeilykheid dit veroorzaakt heeft, kan men in het zelfde Boek vorder zien.

Twee Statuen, die hun offeren voor hun Vaderland.

Het Hof der Ludoviſien vertoond twee Beelden die hun zelver voor 't Vaderland overgaven, en het Beeld 't welk aan den ſlinker hand ſtaat ſteund met zyn rechter arm op de ſchouderen van den andere, tuſſen hun beide is een Altaar, 't welk van die gene die aan den rechter zy

ſtaat

ſtaat onſtooken wort, met een brandene fakkel die hy in zyn handen heeft: die hem en zyn geſlacht, een eere, of Roem, wil naalaten, die moet als een fakkel brandende zyn tot zyn Vaderland. Plutarchus zeid: *Dat men de liefde van 't Vaderland voor eerſt behoort te ombelzen, dog in 't gemeen het gehele Vaderland, ten tweeden een ider Burger in 't bezonder, ten meeſten voordeel, vertrooſtinge en ruſte van de Stad.* Niemand zeit Seneca, bemind zyn Vaderland, om dat het groot is, maar om dat het zyn Vaderland is. En het ſpreekwoort is niet mis als men zeit: dat de Vaderlandſche rook veel luchtiger brand, als der vreemden vier. Ider bemind zyn Vaderland, gelijk Uliſſes naa de herde klippen van Ithaca haakten, en Agamemnon naar Mycenen.

Mars. Een weinig in den zelfden Hof voorder gaande zien wy Mars, die voor den God der Oorlog gehouden wort, hy zit ter neder, ruſtende van zyne krygsoeffeningen, terwijl de God der liefde hem

ıem ſtreelt: hy was den zoon van Juno, loor het aanraaken van een bloem: hy vas getrouwt met Neriene, wild en voeſt van leven, die veel twiſten in de Burgerlyke ſtaat veroorzaakte Hy teel- e by verſcheydene deze zyne Zoonen, ls Ænomans, Askulaphus, Partheno- æus, Tepolemus, Strymon, Biſton, n by de Nimf Biſtorus, Tereus, Ko- ing van Thracien. Bellona was de zu- ter van Mars, die de heyrlegers aan el- anderen hitſte. Schrik en vrees waren e twee paarden genaamt, die de koets an Mars voort trokken Mytens heeft it beeld in zyne Schildery volkomen eplaatſt, in een ſtuk daar Venus hem efkooſt, waar nevens zyn oorlogs- uig leidt, want die met de liefde wil ereenen, moet alle wreedheid af leg- en, want zelfs het kleinſte dierken eld hem na den aard van wie hy liefde erzoekt; en vint hier door een inner- yk vermaak. Hoort Cicero: meent y datter eenig gedierte in het water, f in de aarde is, dat niet in zyn

C eigen

eigen aard een zonderling vermaal
ſchept.

Alexauder. 't Hof der Borgeſen toond ons voo
de tweede maal den grooten Alexander
konſtig en vaſt in zyn planting, en ee
in zyn muskelen. Dit beeld heb ik i
verſcheidene werken gezien, onder al
len in een ſtuk door Nore geſchildert
ſtaande voor Mars, daar hy van Venu
afſcheidt, terwyl de Cupidootjes zy
Oorlogs-tuig vaardig maken. Alexande
de Groote was de zoon van Philippus
Koning van Macedonien, en Olympia
Als Porus tegen Alexander ſtreed, zo
riep hy deze woorden tot zyn volk
'k Vind eindelijk een tegenſtryd zo
groot als mijne dapperheid: wy hebbe
met dappere mannen, en verwoeſt
beeſten te ſtrijden. Uit deze redene
kunnen wy hooren, hoe veer Alexar
der al gekomen was, en wat glorie her
verzelde, doch niet zoo ſpooreloos, c
hy zag de dappere daden van zyn
vyanden, ſchoon hy zyn eigen med
zag, want zijne ſtoutmoedigheid kwar
voor

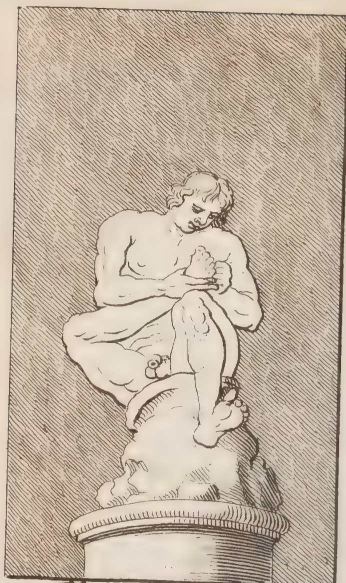
voort uit zyn ſtantvaſtig gemoed. Hoor Cicero, daar hy zeid: dat'er zwakheid in de kinderen is, wreedheid in de Jongelingen, en dapperheid in een ſtantvaſtig gemoed.

Een treed voorder gaande, zoo word ons aangeweſen de Statue van het kind Patricius, welke een beſondere wysheid, nog jong zynde, word toegeſchreven. Laten wy ſien wat lof C. Ripa de verſtandige toewydt, en laat ons dit aan deſe onſe jonge Patricius toe-eigenen. *Het verſtand* (zeid hy) *is van natuur onbederflyk, en word nimmermeer oud, en daarom word het jong gemaakt.* Ook vergelijkt hy het verſtand by een vlamme, om dat zy altyd de hoogte kieſt, gelijk mede het verſtand als by den Adelaar, die alleen de Zonne ſchijnt te tarten, ſoo is ook het verſtand, die alleen ſig dingen onderwindt, die verheven zyn. Het begryp der dingen word door God in onſe Natuur geſtort. Hoor hoe Homerus den vermaarden Muſykmeeſter Phemius doet ſpreeken: *Ik heb*

Het kind Patricius.

van zelfs geleert en begreepen, dewijl God in mijn gemoed veele konsten heeft ingestort. Waar op C. Ripa dese aantekeningen maakt. *Zy is* (zeid hy) *een deel van 't gemoed, want door haar zoo weten wy, door haar verstaan wy, en door haar zoo leeren wy.* De jeugd is dikmaals soo verstandig in 't begrijpen, als die van hooger jaren zyn, wanneer 'er de genegentheid is: want de hittigheid der geesten doen haar veel begrijpen, gelijk Aristoteles zeid. Voorts siet men hier het draagen van de Boven-Tabbert der Romeinen van welke boven pag. 18. gesprooken is.

Twee Gebroeders. Niet veer van hier staan twee Gebroeders (welke eenige houden voor Markus Aurelius, en Lucius Verus, die malkander, omhelsen en hunne genegentheden betoonen; de blijdschap schijnt uit hunne oogen te straalen voorspellende hunne trouwhartigheid want wanneer de vrindschap de trouw ontbreekt, sal sy verflauwen, en gans vernietig worden. Phytagoras zeid: soo de trouwe de grondvest der liefde, en

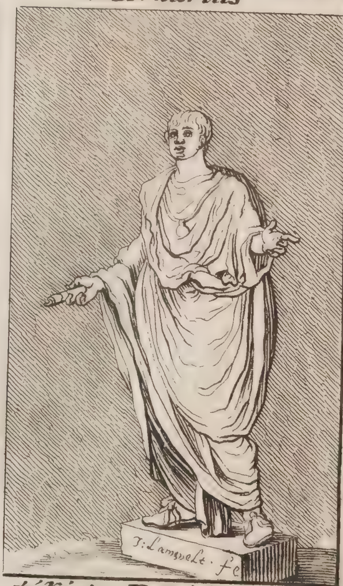
Toonpluyzertje

Merkurius

Twee Gebroeders

t'Kint Patricius

en de ſelfde weg genomen zynde, ſal alle wet der vrindſchap, recht, reden, en macht vervallen, en te gronde gaan. De broederlijke liefde vereiſt dan een ongeveinſde trouw, en gulhartigheid, vervreemt van alle argliſtigheid.

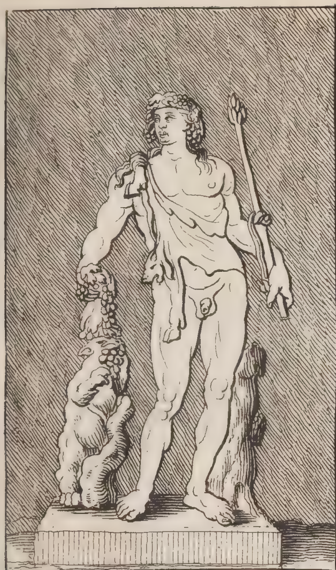
Het Capitool doet ons een Statue ſien, het welke in de wandeling de Toon-pluiſer genaamt word. Dit is mede een ſeer goed en beroemd beeld, by veele hoog geſchat. *Het Toon-pluizertje.*

Merkurius ſtaat in den Hof der Ludoviſien. Hy was de zoon van Jupiter, en Maja, dochter van Atlas. Hy word den Hemel-bode genaamt, dewijl hy de beveelen van Jupiter waarneemt; ook wordt hy mede voor den God der dieven gehouden, want Lucianus zeid, dat hy in ſyn moeders lighaam ſcheen vonden te vercieren om te ſteelen; nauwelijks gebooren zijnde, ontſtal hy Neptunus ſijn Drietand; Mars ſijn ſwaart, van Admetus de Oſſen, die Apollo bewaarde. Apol hem over deſe dieſſtal willende ſchieten, ſoo vermiſte *Merkurius.*

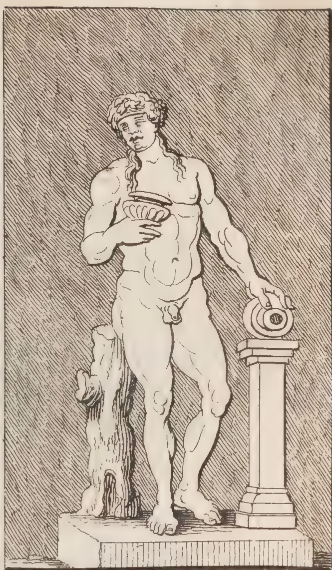
hy zyn boog en pylkooker, die Merkurius hem al mede ontnoomen had. Als Venus hem kuste, ontnam hy haar gordel, eer zy het gewaar wierde. Jupiter Venus hier over bespottende, ontstal hy hem zyn staf. Hy is de vinder van de Liere of Harp geweest, welk hy van een Schildpad maakte, die op het strand leide, als den Nyl geheel Egypten overvloeide. Hoor wat Horatius tot zijn lof zingt. *Ik zal u zingen, gy edele Merkurius, boode en getrouwe voorloper van Jupiter en der Goden, die ook den eersten Vader, en maker van de kromme Liere, of de Harp zijt geweest.* Hy maakte daar in drie toonen, de eerste noemde hy Superius, de tweede de Tenor, en de laaste Bassus. Deze gaf hy aan Apollo, die hem wederom een roede gaf daar hy de zielen mede uit den Hel kon trekken, en andere daar in werpen. Zie Virgilius.

Pan. In dese selfde plaats gaan wy den Boksvoet Pan sien, een groots en heerlijk werk, mede een eerstuk van de

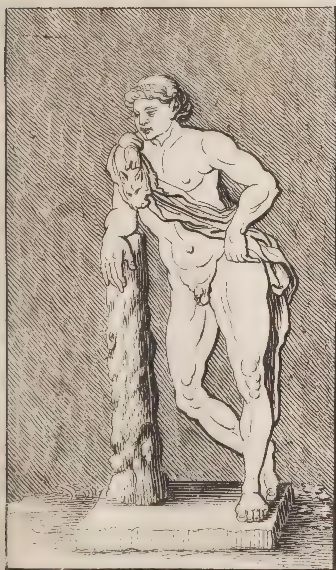
konst

Bacchus

Bacchus

Faunus

J. Lamsvelt: fec

Pan

konſt; hy zit by een Jongeling, die hy het Maatſpel wil leeren: uit de trekken van zyn gefronſte tronie, ſou menig kunnen ſien, wat toon hy Apollo toegalmt; hy trekt den mond (zeide ſeeker Heer) of hy F: met een kruis zong. En warelijk men vint 'er zulke wel. Van wie Pan is voortgekomen, is niet geheel zeker; eenige zeggen van Merkurius en Penelope. Homerus noemd hem den gehoornde Geytevoet. Merkurius ſoude Penelope, onder de gedaante van een Bock bedroogen hebben, als zy haars vaders veê hoede. Dit ſoude de reden ſyn waarom Pan van ſulke gedaante is. Hy word voor een God der Herderen gehouden, en voor een beſchermer van het vee, en in het algemeen word hy den Velt-god genaamt. Daar zyn verſcheyde Satyren geweeſt, die men het gevolg, of de Zoonen van Faunus gelooft te zyn. Maar Pan word by deſe Goodtjes voor den opper Veld-god gehouden, ſoo vele en meeſt alle komen te zeggen.

Faunus, bevroedende.

Het Paleis der Justiniaanen vertoond den bevroedende Faunus; hy staat leunende met zijn arm op een gebrooken boom; de bepeising of aandacht kan men uit sijn wesen sien, mogelijk heeft den Auteur hem willen verbeelden in die gedachten, doen hy hem door de liefde verstoute, als hy op Jole verliefd was, die hy met Herkules prachtig uytgedost had sien gaan in een donkere spelonk. Faunus in het donker in komende, voelende een wreed hairen kleed. Herkules verbaast staande als hy op zijn lighaam een hand voelde, greep toe, terwijl Jole aan hunne dienaars om licht riep, het licht komende, zag men den verliefden Faunus: Herkules trok met zijne vuist al zijn baard uit sijne kin, en hy liep al huylende door het donk're bos, om dit te verbergen. Dit was de ontmoeting van Faunus,en de belooning van sijne stantvastige liefde.

Twee Statuen van Ia bus.

Daar staan twee Beelden van Bacchus in het Paleis der Borgesen; het

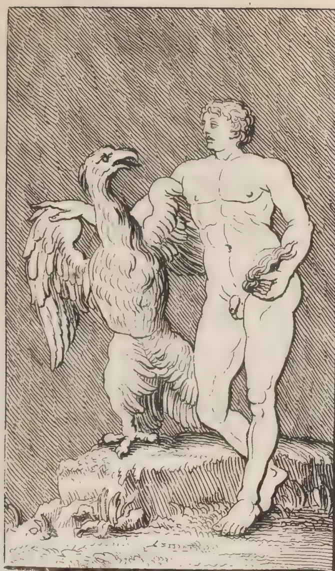
eene

eene ſoekt het andere te beſchaamen, maar wie het konſtigſte gehouden word, ſoude zeer ſwaar wezen te oordeelen, dewyl zy beide al even volmaakt zyn, hebbende de zelfde luiſter en achting, zoo wel den eene als het andere, en tot lof van den Wyn-God opgericht. Jupiter en Semele waren de ouders van Bacchus. Kadmus was de vader van Semele. Zy kwam door Jupiters blixem te ſneuvelen, als zy van Bacchus ſwanger ging, maar het kind worde op een wonderlyke manier uit 's moeders lighaam gered, nog onvoldraagen zynde. Jupiter naaide het in zyn dyen, en alſoo het kind Bacchus voldroeg. Het Nimfje Niſa heeft hem by den Nijl opgevoedt: hem wordt toegeſchreeven dat hy den Wijngaard, en deſſelfs gebruik gevonden heeft; dit zijn de reden waarom hy den God der wijn wordt genoemt. De wagen of koets van Bacchus word van Panthers, en Tygers voortgetrokken. Hy word moeder naakt verbeeld, en gekroont

met wijnranks bladen, en hier ſijn drie reden van te geven; het eerſte een die overtollig drinkt, openbaart alles wat hem maar bewuſt is; ten tweeden, den drank doet menig in armoede vervallen, tot dat zy van alles ontbloot zijn, en ten laaſten verwekt die al te gulſig drinkt eene groote brand, en dan als dol en uitſinnig ſyn: hoor wat Tacitus in ſyn Jaarboeken van Meſſalina zeid. Nooit heeft Meſſalina (zeid hy) ſoo ſeer in onkuisheid weg gevloeit als doenmaals; als den Herfſt gekomen was, ſoo ſpeelde zy het ſpel van de Druiven-ſnijdinge binnens huis: overſulks de perſſen wierden geperſt, en de kuipen vloeiden met Moſt, en rondsom de ſelfde danſten de Juffrouwen, bekleed met vellen, even als de raſende Prieſterinnen van Bacchus, en ſelfs ſtond zy met de wyngaards-ſpies drillende. Voorders zie den lofzang van Bacchus, door Heinſius.

Faunus. Hier ter plaatſe ſtaat wederom een beeld van Faunus, op een fluit blaſende,

welke

Ganymedes

Meleager

J. Lamsveld. fec.

Bacchus

Faunus

welke Statue by de Konſtkennaars ſeer vermaard is, pleſant van ſtelling, en eel in zyn muskelen.

En in den Hof der Ludoviſien weder een Bacchus, niet ſchuldig aan de voorgaande: zie wat'er van gezeid is. *Bacchus.*

In den Hof der Mediceën is een Statue van Ganymedes, het welke den Schilder Mytens gevolgt heeft, in een Schildery, vertoonende der Goden Hemel, na de getuigenis van mijn vader zaliger, die doen ter tyd by hem zijn konſt voltrok. Dit ſtuk is voor een Engels Heer geſchildert, en naa Engeland vervoert. Ganymedes was een zoon van Tros, Koning van Troojen: als Hebe, een Godin der Jonkheid, ſchenkſter van Jupiter, by ongeluk ſtruykelde, en haar leden onbehoorlijk ontbloot lagen, vergramde zig Jupiter, die haar verſtiet, en Ganymedes in haar plaats nam, want den Arent van Jupiter voerde hem hemelwaarts, en alsdoen het ampt van Hebe bediende. Dit is de reden waar- *Ganymedes.*

om

om hy hier met een Arent verbeeld is Hy wierd om ſijne trouwe dienſten van Jupiter tot een Hemel-teken geſteld die men nog deſer uure Aquarius , of den Waterman noemt , en ſtort nu de regen op de gewaſſen der aarde uit, waar door aan het aardrijk de groeiſaamheid word gegeven , tot behoud der gene die op der aarde zijn, en woonen , ſoo als ons de Poëten ſeggen. Zie Ovid.

Meleager. In 't Paleis van Pichiny ſtaat Meleager, de zoon van Eneus en Althea. Eneus dede aan de Goden offerhande , behalven aan Diana , die hierom in Etolien een groot en ongewoon Zwyn ſond , om de wijnſtokken en koorenvelden om te werpen, en te verwoeſten, waar van de ſchade onwaardeerlijk was. Eneus prikkeld yder held aan om een gemeene jacht aan te vangen , het welke ſoo geſchiede , maar de meeſte bleven tot roof van dit Zwijn. Atalanta kwam het eerſt te kwetſen ; als Meleager de ſtoutmoedigheid van Atalanta

zag,

zag, wierp hy een lanci door den rug van't zwyn, ſoo dat het dood ter aarde viel; hy ſlaat het hooft van den romp, en draagt het Atalanta op, die hy de prijs van de overwinning toeſchrijft: hy bracht zijne Oomen om het leven, om dat zy haar den prys misgunden, ende het ſelfde afhandig zochten te maken. Zie Ovid. 8 boek. Eindelijk Atalanta behoud den prijs, naa veele tegenſpoed, door de krachtige liefde die Meleager haar toe droeg: de moedigheid behaald altyd zegepalmen, hoe veel zy ook beſtreden word. Hoor Cicero: *die van een dapper en hoog gemoed is, veracht alle tegenſpoed, die een menſch zouden mogen treffen, en acht ze als niet.*

Deze Antinous was den ſchandjongen van Hadrianus, den 15. Roomſche Keizer, geboortig van Bitinien; welke den Keizer verloor in den Nyl, terwyl hy die rivier meende over te ſteeken. Naderhand is hem Goddelijke eer aangedaan van alle de Landſchappen *Antinous.*

pen

pen en Steeden, welke deze Keize zochten te believen. Hier ziet gy dan, waarde Lezer, deze ſchoone jongeling, welk beeld van Perrier wonderlyk word genoemt, en alle konſtkenners getuigen dit eenparelijk, alleen is te beklaagen, dat den gryzen tyd hier haar tanden in geſet heeft; doch hy heeft het ganſch niet willen vernietigen, om dat de konſt de tyd kan verduuren. Deze is de laatſte van onſe eerſte Verdeeling, daar wy van de Mannelijke Statuen gehandelt hebben, waar onder wy veele konſt-proeven van de konſt en natuur hebben gezien. By aldien den Lezer door deze kleine harſzen weg vermoeit mochte zyn, ſoo kan hy hier eenige ſtilſtandt nemen, tot dat hy een nieuwe luſt mag krygen om zyne weetluſt vorder te voldoen; want die een liefhebber van konſten is, haakt altyd naa verandering, want de verandering voldoet het oog; het oog geeft gedachten, en de gedachten teeld de kenniſſe voort: het

is

is wel waar dat het gene dat goed is, ons nooit afvalt, hoe dikmaals men het komt te zien, maar echter kan het door al te veel ſien ons verveelen. Het gaat met de Beeld-konſt als met een Tooneel-ſtuk, hoe goet en volmaakt het mag zyn, door al te veel het ſelfde te ſien, is verdrietig: dat ons de eerſte, tweede, en derde maal wel geviel, daar walligen wy de vierde maal van. Laat ons dan tot de Eer-beelden der Vrouwen overgaan, om onſe luſten der oogen te voldoen, en beſien wat wonderen in de tweede Verdeeling te vinden zyn, op dat den Leſer het mag door letteren komen te vinden, gelijk de Konſtkenners, en Schilder-jeugd in de beelden hun genoegen nemen.

TWEE.

TWEEDE VERDEELING.

Van de Statuen der Vrouwen.

Minerva, HEt eerste dat wy in onse tweede Verdeeling ontmoeten, is de Godin der wysheid Minerva, die ook Pallas genoemt word. Dit eerste gesicht sien wy in het Paleis der Justiniaanen, een schoon en deftig werk, schynende van de wijsheid selfs zyn oorspronk genoomen te hebben. Testa, dat groot licht van de konst, heeft dit geheel naagevolgt, waar van de print uitgaat, en aan yder gemeen en bekend is. Minerva nam haar oorspronk uit Jupiter, als hy de onvruchtbaarheid van Juno zag, wierde hy toornig, daarom hy met zyn vuist op zyn herssenbecken sloeg, waar door hy de zelfde bevruchte, en naa dat deze vrucht voldraagen was, Minerva baarde, waar van Vulcanus de Vroedmoer was, die met

met een ſcherpe Diamantſteen, hem
zyn hooft kloofde, dit zeggen de Poë-
ten: dat zy zonder een vrouws toe-
doen, ter waereld zoude zyn gekomen.
Zy wierde ook Tritonia genoemt naa
het driegetal zie C: van Mander in zy-
ne uitlegginge van Ovidius: *drie din-
gen behoeft den Mens* (zeit hy) *om wys
te zyn, dat is wel raden, recht oordeelen,
en oprecht te handelen.* Dat is zeker
want die deze dingen heeft; mag met
recht wys genoemt worden: ook wort
van haar gezeid, dat zy altyd hare
maagdom behouden heeft en een be-
minſter van de negen Zanggodinnen
geweeſt is, die mede voor maagden
gehouden worden; maar nu al oude
geſchrokte meiden moeten zyn: haar
koetſe wort van twee Uylen voort ge-
trokken, het welke zoo veel zeggen
wil, als dat de wysheid zoo wel by
nacht als by dag kan zien, te weten,
diepe en verborgen zaken zoo wel
oordeelen, als die zigbaar zyn. Mi-
nerva is mede de uitvinſter der

D O-

Olyven. Zie Virg: Polid: P: 74.

Romen, zegepraalende

In het Capitool ſtaat Romen zegepraalende, deſe ſtatue vertoond eene Jonge, en Schoone maagd, op een zeer luchtige en geeſtige manier, naa de Romeinſe ſwier gekleed. Op het hooft een Kasket hebbende; zittende op eene Troon, van allerhande krygstuig, gelyk zy by de Romeinen gebruikt zyn, als Karaſſen, Schilden Kasketten, Zabels, Pylkookers, en andere oorelogs gereedſchap. hoe trots en heerlyk Romen haar hooft althans opgeſtooken heeft, is al de waereld kennelyk, wat heeft zy al dappere helden voortgekweekt, die hun Vaderland meerder geſchadt hebben dan hun leven, wat heeft ooid meerder beoorloogd, en verwoeſt geweeſt dan Romen, en het is altyd weder gelyk een Fenix al grooter, en heerlyker uit haar puin opgereſen. De helden die in Romen hare Lauweren gevlochten hebben; is een Veſpaſianus met zyne Zoon Titus die alle zyne driften, en herts

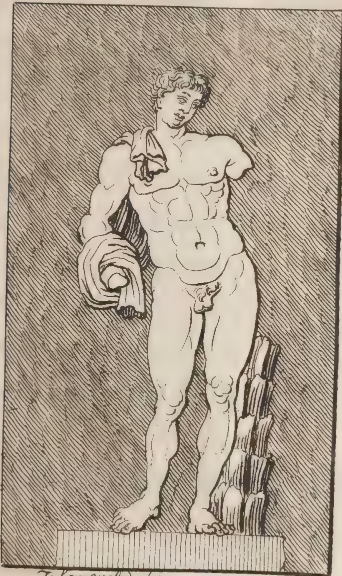
toch

Iuno

Romen Zegepraal

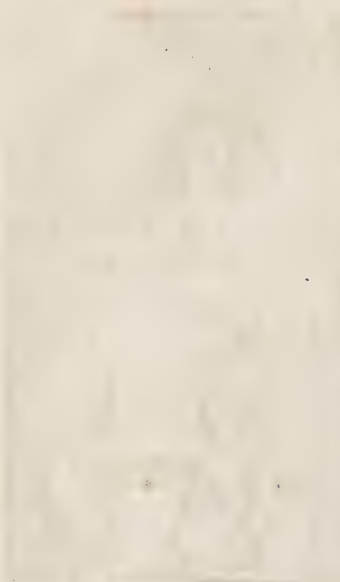
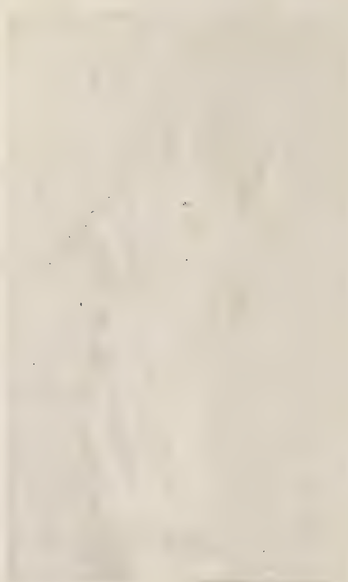

T. Lamsveld fec.

Antinous

Minerva

tochten om 't gemeene best verliet, het zelfde dede de vreedzaame Antonius, de deugzaame Markus Aurelius, de Dappere en Minzaame Julius, en overvloedige andere meer, zoo van Vrouwen als van Mannen. Wat voortkweekers, en kennaars, van konsten het voortgebracht heeft zoude hier te lang vallen, zoo wanneer ik alleen de Beeldhouwery, en de Schilderkonst, maar by bracht, en het zoude mogelyk den Goedwillige Lezer verdrieten, dewyl zy alhier gewend zyn kort te gaan. Alleen beziet maar deze onze Antyken, waar uit al de waereld wel oordeelen zal wat konst-werkers, en kennaars daar geweest moeten hebben, laten wy ons dan niet te lang by deze Tropheen ophouden, maar tot het wonderlyk gezicht van Juno overtreeden; alleen weet, als dat Romen heerlyk, machtig, bevolkt, en ryk is: naa de getuigenis van den heiligen Chrisostomus.

Gaan wy in den hof der Borgesen om de *Juno.*

de hemel Godin Juno in haar Statue te zien, Polydorus de Caravagio heeft deze Juno gevolgt, en voor een Maria beeld op den Calvary berg onder 't Kruis geplaaſt, waar van de prent uitgaat, ook heb ik het getekend gezien, van Quellius, die een zeer vermaard meeſter is geweeſt, waar by myn Vader zaliger, mede zyn konſt voltrokken heeft, en ter dier tyde heeft hy het in half levens groote het geſchildert, voor een Mnemoſyne, die de Moeder der Zanggodinnen genoemt wort; wat zulke lichten in hare werken brengen, moet goed, en heerlyk zyn: wat Juno aangaat zy is de Dochter van Saturnus, en Rhea, en met haar Broeder Jupiter gebooren, ter eender dracht. Strabo en Homerus zyn van gevoelen dat zy te Argos zoude gebooren zyn, Jupiter die haar broeder was, is ook haar man geweeſt, zy wort de Godin van 't Huwelyk genoemt: op haar Altaar wierden offerhanden geoffert die zonder Gal waren, het welk dit kwam te bete-

te-

Dochter van Niobe

Dochter van Niobe

Niobe

J. Lamsvelt. fe
Dochter van Niobe

tekenen dat het Huwelyk zonder den Gal van tweedracht, moeste beleeft worden, daar wort gezeit dat zy van de uren opgevoet zoude zyn; doen Jupiter met Iö dochter van een Griex Koning boeleerde, betrapte hun Juno. Hy zochte dit te bewimpelen, want tot dien einde herschiep hy Iö in een koe, de welke hy aan Juno gaf, deze bestelde Juno aan Argus, die hondert oogen hadde, te bewaren, die van Merkurius, naa een diepe slaap, het hooft wierde afgehouwen. Juno dit ziende, nam het hooft op, waar uit zy de oogen nam, en die in den Pauwen start plaaste, waar van daan dat het komt dat de Pauw deze nog zoude komen te draagen. Zie Ovid:

Niobe, met drie van hare dochteren.

In den hof der Mediceen staat Niobe, met drie Dochteren, alzoo Perrier haar ons in zyne naa-gebeelde tekeningen vertoond, doch hier zullen wy van spreeken, in het laaste gezicht waar de Histori van Niobe met hare kinderen vertoont wort in den voorgenoem-

noemden hof, waar by deze zelfde zullen ſtaan, die hier apart door zyne etznaald uitgebeeld worden.

Polymnia. In den hof der Ludoviſien vertoond zig een beel door de wandeling Muſa genoemt mede een zeer goed beeld: uit Jupiter en Mnemoſyne zyn de negen Muzen voortgekomen, Mnemoſyne heeft haar op Pierius een berg in Theſſalien gebaart. En zyn onder de beſcherming van Apollo geſteld, op den berg Parnas, en hy heeft elk eene bezondere konſt gegeven vermenkt met harstochten, om een ider naa zyne gewoonten en natuur te konnen behaagen: het ſtaat te bedenken, dat deze Muza Polymnia is, terwyl zy ſtaat als of zy eenige reden voerde, wyzende met hare vinger en zoo wort zy uitgebeeldt, om dat zy over de Orateuren, of Redenaars geſteld is, wie dat zy geſten, en gebeerden komt te leêren. Zy ſtaat hier mede met een maatſtok afgebeeld, gelyk zy van den Cardinaal van Ferrare geſchildert is in zy-

Diana

Vrania

Polymnia

J. Lamsveld: fec

Flora

zyne hof, te Monte-Cavalle. Zie C: Ripa in zyn Iconologia.

Nu volgt de Bloemgodin Flora, in 't Huis der Farneſen, het welke in den Tempel van Caſtor plachte te wezen, het is zeer behaagelyk, en vreemd gekleet, vaſt van ſtelling, en geplant. In hare hand een krans van blommen hebbende, over welke gewas zy geſteld is. Le Potre heeft dit beeld nageboets, daar hy een Tempel van Flora verbeeld, in welke gebouwen hy zeer geeſtryk is; en boven alle ſchynt uit te ſteeken: deze Flora noemde de Grieken Chloris, zy was een beruchte hoer welker rykdom niet te ſchatten was, den raad van Romen maakte zy tot hare erfgenaamen, met dat beding dat men haar jaardag met verjaar ſpeelen zoude vieren, het welke een ruime tyd is geſchied, doch naderhand, achter gelaten zynde, is zy voor een Bloemgodin gehouden, waar voor zy nog ten dezer tyen gehouden wort: Tacitus verhaalt in het tweede boek *Flora.*

zynder Jaarboeken, dat haar een Tempel geboud is, ontrend het grootste Schouvelt, die eertyds geordonneert was van de Bouwmeesters Lucius, en Marcus beide toe genaamt Publicii: ander betuigen evenwel met Oude Schryvers, dat dit een verdichtsel is, en dat Flora al lang te vooren by de Sabinen, als een Godin is geëert geweest. Zie de aantekening van de Heer L. Smids over het vyfde boek van de Almenak van Ovid: Zoo ziet men dat de ondeugd zelfs door 't geld haar kan vereeuwigen maar niet de vlekken uit wissen, die altyd in de gemoederen geprent staan, schoon dat onse handen haar eerbeelden maken, nogthans behouden wy een geveinst harte, wie Lof zoekt in de waereld moet Loffelyk leven, en dan ontbreekt het die gene aan geenen lof, nog geen geveinsde zullen 'er wezen die spreeken zullen door de tong van het geld. *De Deugd* (ziet van Mander) is meer dan 't geld. Het eene pryst de ondeug-

deugden, daar in tegendeel het andere voor alle oogen behaaglyk is, zelver aan de boofte.

In het Paleis van den Grave Altaempfius, is een tweede Mufa of Zanggodin te zien, welke men houdt het Nimfje Urania te zyn; deze toond aan de waereld, en befchryft de Hemelpolen: Wie de Aftrologie eerft gevonden heeft is geheel duifter, Herodotus fchryf het de Egyptenaars toe ook zeit de zelfde dat de Chaldeen leerden, dat de Planeten den mens vele gelukken, of rampen konden by brengen, het aardryk is aan de fterren onderworpen naa het zeggen van Julius Firmicus, want hy zeit dat den mens genatureerdt is naa de Planeten, hoor hier de klachten van Hermione, in Ovidius. *Hoe heeft* (zeid hy) *myn ongeluk my de Hemelfche lichamen zoo boos, en contrarie gemaakt, over welke Planete zal ik ellendige klaagen?* Deze fchryft de Planeten zyne Rampen toe, of die de eenige oorzaak waren van zyne on- *Urania.*

gelukken; hoor hoe C: Ripa, haa afbeeld, een vrouwe in het blauw ge kleed, welk kleed vol ſterren is, haa oogen ten hemel ſlaande, in de rech- ter hand een Aſtrolabium hebbende e in de ſlinker een Tafel, waar op de he- mels tekenen geſchildert zyn, Urani is gelyk boven gezeid is de leerſter van deze konſt, of wetenſchap: zy toon de beweginge der Planeten, Eclipſen, Polen, Aſſen, en Circulen, waar zy de Sphære, Kwadrant, en Paſſer toe gebruikt, en andere inſtrumenten meer.

Diana. Een beeld van Diana, godin de jacht, is in het Hof van M: Junius waar al de waereld groote lof van kom te ſpreeken, den grooten ſchilder J: A. Winge, heeft deze Diana voo een Medea in zyne Schildery gezet, doch met eenige Cieraden omhangen, en een weinig de kleederen verſchikt, de welke met een ſluier omwonden is. *Wanneer ons het kwartier van de mane toe-ſchynt, dan is de Juffer, dochter van*

La-

Latona, met een luchtige ſluier geciert. Prudentius. Diana was de Dochter van Jupiter, en Latona, Zuſter van Apollo, zy is gebooren in het Eiland Delos. Nauwelyks gebooren zynde was zy haar Moeder behulpzaam in het baren van Apollo. Zy de ſmarten van het baren ziende die haar Moeder leed, heeft zulk een ſchrik daar van gekreegen, dat zy haar Vader Jupiter, om een eeuwige maagdom verzochte, het welke haar gejond wierde, waar toe hy, haar de boog, en pylkoker gaf, met een rey nimfen tot hare dienſt welke de dochters van den Oceaan waren, zy wort voor de maan gehouwen: en dat is de reden waarom men haar met een maan voor het voorhooft ſchildert, de Latynſche vrouwen, riepen Diana aan als zy in arbeid waren, om dat de vochtigheid der mane voorſpoed aan 't baren geeft: zy behield haar maagdom door haar geſtaadig jagen, met hare Nimfen, waar in zy onvermoeit was: eens door de jacht afgemar-
teld

teld zynde begaf zy haar ontblood in een badt, Akteon dit ziende trad nader, Diana beſproide hem met water waar door hy in een hart veranderde, zoo dat deze Rampzalige en ellendige tot zyn dood kwam, en van zyne eigen honden verſcheurt wierde.

Hygiea. Hygiea, of de gezondheid en welvaaren is in het huis der Mattheen. Word gemeenelyk afgebeeld met een Slang en een Offerſchaal: deſe ſlang wort ook altyd gevoegt by Eskulapius die na Romen gaande zig in de zelfden verwiſſelde, volgens Ovidius in 15. Boek der Herſchepp. behalven dat de ſlang gewoon is zig te verjongen met ſyn huit door een engte kruipende af te ſtroopen.

Venus. In den hof der Borgeſen is een Beeld van de Godin Venus, 't welk zeer dartel, en plezand is, deze wort in de wandeling, Venus uit de Badſtoove genoemt: Venus zoude zonder Moeder ter waereld zyn gekomen, maar alleenlyk uit het ſchuim der Zee, want als Saturnus naa de verciering der Poë-

ten

Ceres

Egyptisch Vrouwtje

Hygiea T: Lamsvelt: fec.

Venus

ten zyn Vaders manlykheid met ſeyſſen hadde afgeſneeden, zoo wierp hy het in zee, het welke eenig ſchuim kwam op te geven, waar uit Venus hare oorſpronk zoude genoomen hebben, Venus heeft veele namen, als Aphrogenia, de Grieken noemden haar Aphrodite, ook Cytheris, om dat zy in een ſchulp, in het Eiland Cythera; eerſt kwam aandrieven: zy is te Cypers geëerd, waar van zy Cypris genoemt is, of Cypria; in Cecilien Erycina, ook Philomeides, Aphrodite, en veele andere namen; maar van de Latynen is zy Venus genoemt welke naam zy by ons nog behouden heeft: zy is op verſcheiden plaatſen geëerd, als te Cypers gelyk boven gezeid is; die van Aphrodiſium onderhielden ook den Godsdienſt van Venus: die van Smirna hebben ook een Tempel voor Venus opgericht; Tiberius, een vervallen Tempel van Venus, by den berg Eryx opgebout: de Tempel te Cypren, was wel de meeſte, en zeer groot van aanzien: zie

Ta-

Tacitus, zoo in zyn Jaarboeken, al
Hiſtorien, daar hy van de zelfde kom
te ſpreeken. Deze Venus wort voor ee
Godin der hoeren gehouden, want zy zo
de de eerſte geweeſt zyn die de vrouwe
het geleerd zoude hebben, om 'er va
te kunnen leven; zoo van Mander zeit
zy droeg eene Gordel waar op geiligheid
wellusten, en voortteling uitgebeeld
zyn, de roozen en Myrthen zyn haa
toe geheiligt om dat de roozen lieflyk
en de Myrthen geil ſyn, hare wage
wort van duiven voort getrokken om
hare geilheid en vruchtbaarheid af te
beelden, zy is begaaft met deſe volgen-
de gaven, minnelyk, ſchoon, wel-
ſpreekend, ſtrelende, aanvallig, be-
haagelyk, jeugdig, wellustig, vruch-
barig, verſtandig, ſtandvaſtig, ſcherp-
ſinnig, overwinnend, en krachtig. Dit
wort haar toegeſchreeven, waar mede
zy hare minnaaren aanlokt, en haar
behaagelyk maakt maar laten wy eens
zien de Rampen die meerder in getal
zyn van die gene die op deze hare ga-
ver

en verslingeren: deze gevoelen naa
veinige wellust: berouw, knaaging,
fkeer, achterdocht, besmetting, blind-
eit, bitterheid, ellende, ergenis, doo-
ing, raserny, kwelling, armoed,
chaad, en straffe. Dit is het gevolg,
aa dat men deze Godin geliefkoost
eeft:

In het zelfde hof, is het Egyptisch vroutje, geheel vreemd gekleed, een seer goed beelt. *Egyptisch Vroutje.*

Als mede de Godin Ceres, waar de Konstenaars zoo vele lof van spreken, want den schilder, of om beter te seggen de Fenix der Nederlandse Schilderen Antonius van Dijk, plachte het zelfde een Juweel van Romen te noemen, een zonnelicht der gansche waereld, en een doel der schilderjeugd; hier mede willende te kennen geven, hoe noodzakelyk het voor hun was, dit beeld met oordeel te volgen en naa te bootsen: Wat Ceres aangaat zy was de dochter van Saturnus, en Rhea, Zuster van Jupiter, en Neptunus, die haar *Ceres.*

haar beſwangerde: haar broeder Jupi
ter heeft met haar ook bloedſchand
begaan, van welke zy Proſerpina baar
de, zy wort Godin der vruchten ge
noemt, om dat zy de menſen aller eerſ
heeft leren zaajen, en het land vrucht
baar maken, dit ſijn de reden waarom
zy hier met eenige koren aaren in de
hand ſtaat: Ceres heeft mede verſchei
den namen gehad, de Egyptenaar
noemden haar Iſis, by de Grieken Wet
geefſter, gelyk ook by de Latynen
Haar ſyn verſcheiden Tempelen toe-
gewyd. Ook werde de Renbaan ſpee-
len ter eeren van Ceres jarelyks ge-
houden: zie Tacitus. De offerhan-
den die men aan Ceres dede waren
de eerſte vruchten, kranſſen, Mans-
bollen, Kooren aren, Melk, Moſch,
een Sog, en Ram: Abas deze hare
offerhanden belachende herſchiep zy
in een Hagedis: die de Goden wel be-
ſpotten moet zig de ſtraf trooſten,
zeid Virgilius: hadde Abas wat vor-
der gedacht hy zoude tot deze ver-
acht-

Vertaals Maagd

Atalanta

J. Lamsvelt fec

Erato

Ceres

achtzaamheid niet gekoomen hebben dit was de ſtraf van zyne loſſe tong, hoor Diogenes. *Het betaamt*, (zeit hy) *een wys man eerſt welte overwegen al eer hy 't zelfde met de tonge uitdrukt.*

Erato.

Een weinig vorder gaande ſtaat het nimfje Erato, de lier ſlaande of de Cyter. Erato komt van het Griex woort Eros, het welk zoo veel te zeggen is, als liefde, zoo Ovidius in zyn Minne-konſt zeid: zy zingt voor de verliefde, liefdezangen ook draagt zy een Kroon van roozen waar onder Mirthen gevlochten zyn door dien de liefde gemengt is by zig zoetheid, en bitterheid bebbende, naa het gemeen gevoelen; die in de ongena van de liefde vervalt, lydt onmenſelyke wreedheden, want die van de liefde gemarteld wort bezucht zyn levens uur, hoor hoe Blaſius in zyn Fidamants kusjes klaagt.

D'ontruſte waereld, die ik eer,
Loont my met ſmarten meer, en meer:
O my! die deerlyk, ongewend

Een Treur-rol ſpeelen zonder end.
O my! die ben geworden mens
Ter kwaader uur en tegens wens.

Ceres. Hier ſtaat een tweede Ceres dewelke mede eenige koren aaren en Mansbollen in de hand heeft, als mede een kroon van 't zelfde op haar hooft hebbende, houdende in de andere hand een kroon vorder kan den lezer zien wat boven van haar gezeid is: en hoe zy in hare afbeelding vertoond wort.

Atalanta. Atalanta in de loopbane; is in het Paleis van de la Valle hare ſtatue bralt meede met geen kleenen luiſter in de waereld deze mag met reden voor een waerelds wonder gehouden worden want het leven zoekt een ſchuilplaats voor zulke een levenloos leven de konſt wil de Natuur beſchaamen in hare verhevende gedachten, en wonderlyke ſtellingen, zeid Gellius: deze Atalanta zal de ſchilderjeugd aan moedigen om kloekelyk in hunne renbaan te loopen, om eindelyk tot hun gewenſte oog-

wit

wit te koomen, waar by te bemerken ſtaat, dat zy hun niet aan de gouden Appels, te weten het gewin, moeten vergapen, Jong zynde. Waar door het komt dat veele in hunne leer-jaren blyven ſteken, maar zonder om-zien moeten zy deze langwylige loop-banen voleinden, op welkers eind haar grooter kroon, als loon te verwachten ſtaat, zoo ſpreeken nu de hedendaag-ſe ſchilders. Want de Alexanders, te weten de konſtkennaars zyn al lang ge-ſtorven: en met haar een groot gedeel-te van onze konſt. Atalanta was de dochter van Jaſius een Arkadiër. Deze moedige maagd heeft de algemeene landplaag, die hun door Diana was toegeſtiert, weg genoomen, door het treffen van dat verwoeſtende Zwyn: Hier voor in de afbeelding van Melea-ger verhaald.

Een Veſta-liſche Maagd.

Het Paleis der Juſtiniaanen vertoond een Veſtaliſche Maagd veel zyn van gevoelen of het Occia ook mochte zyn, dewelke zeven en vyftig jaar de

Vestalische Godsdienst bediende, in een zuiver, en heiliglyk leven: hier wort ons een oudheit, in de Vestali- sche Maagde-dracht aangeboden, waar aan den Schilder al veel gelegen leit om elk zyn rechte kleeding, en deszelfs gestalte te geven. Vesta, Jupiters zuster verkreeg van de Goden een eeuwige zui- verheid haars maagdoms, hare maagden die in hare dienst waren 16 jaar en moe- sten onbevlekkelyk dartig jaren dezelf- de bewaren, en by aldien 'er een zig kwam buiten te gaan in de onkuisheid, deze wierde met weinig melk en brood onder de aarde begraven.

Een Prie- sterin van Bacchus.

Het Capitool doet ons weder de Statue zien van een Priesterin van Bacchus: op haar hooft heeft zy een krans de welke van Wynrank-bladen, en druiven is gevlochten, en staat zeer vroolyk van wezen, waar door uitge- beeld wort, dat de wyn den mensen verheugt en luchtig van geest maakt, zoo wanneer het matelyk genuttigd wort, maar in tegendeel te veel hier van

ge-

Moeder van Coriolanus

Sabina

Priesterin van Bacchus

Euterpe

gebruikende maakt zy ons onverſtandig, ſtoutmoedig, wreed, waar mede dolligheid vermengt is: dit is de reden waarom zy over haar ganſe lyf met een vel van een Lynx of Loſch is gekleed. In haar ſlinker hand plachte zy een ſtok te houden, dewelke met klimop omvlochten was, doch de tyd, die alles door langzamerhand verwoeſt, heeft hier mede zyn tanden aan te koſten geleid, en het zelfde op een weinig naa onzigbaar gemaakt. In de rechter heeft zy een bos Druiven, dewelke in de Herfts aan Bacchus geoffert wierden. Dit beeld is van verſcheide Schilders van aanzien en kenniſſe in hare Schildery gebruikt, gelyk ik het zelfde zoude kunnen toonen uit een originele Schetz.

Hier ter plaats ſtaat ook het maagdeken Euterpe, het welke zoo veel te zeggen is, als vroolyk en liefelyk. Zy heeft in hare ſlinker hand een fluit, tot verbeelding dat dit Maagdeke over de Inſtrumenten of de Muzyke geſteld *Euterpe.*

is. Daar zynder die van gevoelen zyn dat zy over de Dialectica zoude heerzen, en men zoude dit kunnen inſchikken, om dat zy hier van de oude konſtenaren de hand uit ſteekende vertoond is, als of zy eenige Redenkaveling voerde: maar laten wy dit verſchil daar laaten, en aan Polymnia deze bediening toeſchryven. Euterpe nemen wy dan voor de Muzyke, en dewyl de Muzyk zoet, en ſtreelende is, zoo zal dit te beter op haar naam paſſen. Zy is dan luſtig en vroolyk van wezen, het zelfde geef ik te kennen in myn Kamerſpel van de triomfeerende Muzyk, als ik zeg:

Euterpe is vrolyk als zy Veldſchalmeyen, of
De Fluit met ving'ren drukt.....

Wat krachten de Muzyk by zig heeft, kan men alderbeſt gewaar worden in de gemoederen der menſchen, wanneer zy maar een Muzykaal ackoort komen te hooren, zoo worden hunne aangezichten jeugdig, en hunne droefheid ver-

verdwynt: de Poëeten getuigen dat Orpheus en Linus door hunne zoetvleyende geluidt, de plomſte verſtanden kenniſſe gaven ja zelver konden zy de wreedſte beeſten gedwee maken, als Tygers, Leeuwen; hare Harmonie drongen zelfs door de ſchorzen der boomen, en door de alderharſte ſteenen. Den Koning Amphion dede de ſteenen van zelfs de ſtad Theben opbouwen, ſoo Horatius zingt. Hoor wat Virgilius zingt, het gene men hedendaags beter begrypen zal; de Voerman op zyn wagen, de Schipper op zyn ſchip, de Landman aan zyn ploeg, kunnen haar door een gezang of liedeke vermaken, zeid hy: hoor mede wat groote dankbaarheid Horatius aan Mercurius betoond, over het uitvinden van de Liere; *Ik zal u zingen, gy edele Mercurius, bode en getrouwe voorlooper van Jupiter en der Goden, die ook den eerſten Vader en Maker van de kromme Liere ofte Harpe zyt geweeſt.* Ziet wat verheuging deze Horatius in dit in-

 ſtru-

ſtrument moet gevoelt hebben, want het is zeker dat 'er niets is, dat een meerder opwekking kan geven dan het hooren van de Muzyk, daarom wort zy ook de zuſter van de Schilderkonſt genaamt, om dat zy door de ſtem hare ſchilderleſſen mededeelt, als ook de Poëzy, naa de getuigenis van J. van den Vondel.

Sabina. De verwaande, en onvriendelyke Keizerin Sabina ſtaat in den hof der Ludoviſien, het welk, zoo men zeit, eerſt op het Capitool zoude geſtaan hebben, en naderhand hier ter plaatſe gebracht. Door hare kyfachtige aard maakte zy haar by den Keizer Hadrianus zoo onbemind, dat hy dikwils van mening was om haar te verſtooten: deze gedachten gaven vaſter indruk op ſijn gemoed, om dat zy haar trouw, en bed, door Echt-breuk zoude bevlekt hebben; het vermoeden was, dat zy dit met den Geheimſchryver, en Raadsheer Suetonius Tranquillus, en Septiritius Clarus, Hooftman der Lyf-

wacht

zoude gedaan hebben. Als dit kwam rugbaar te worden zoo heeft zy met weinig vergif haar levens-draad afgesneeden, naa dat zy alle dese schandelyke dingen gedaan hadde; en dus verachtelyk haar leven eindigde, is zy nog evenwel door de Roomsche Raad vergood; want tot dien einde sijn'er gedenkpenningen geslaagen, waar dat een Adelaar haar hemelwaart opvoert. Op welk den Heer Ludolph Smids, M: D: in zyne wonderlyke Byschriften, op de Roomsche Keiserinnen, dit van Sabina zingt:

Hier geeft het aardryk my Sabines Koop'ren beeld,
Die met een Schryver, en met mindere Amptenaaren,
Een lasterlyke rol te Romen heeft gespeeld:
't Geen deze trotze niet als ongemak kon baaren:
Hoewel den Keizer haar naa zy zich had gedood,
Nog op het heerlykst heeft vereeuwigd en vergood.

Dat in haar leven Suetonius haar moet behaagd hebben, ſtaat alleen te bemerken uit de vryheid van hare taal, die zy met hem kwam te voeren: zeggende, dat zy niet zoude toeſtaan, dat den Keizer met haar meer vermengen zoude, uit vreeſe dat de vrucht den Vader mochte in gruweldaden gelyk worden. Maar dit was haar oogwit niet; maar alleen gelyk A: Bogaart in ſijn Munt-kabinet van haar zeit, als dat

... Suetonius had op haar meer vermoogen
En Septititius, als Hadrianus oogen.

De Moeder van Coriolanus. In den hof der Mediceen is de Statue van de Moeder van Coriolanus treurig, wyſende met de ſlinkerhand achterwaarts, als of zy te kennen wou geven hoe zy door haar traanen Romens vryheid heeft verkreegen, en in volle ruſt gezedt, gelyk boven in de beeltenis van Coriolanus geſeid is: beſie Livius 1. Boek. Den grooten en vermaarden Italiaan Paulo Veronees heeft

dit

Vestaalsche Maagd.

Agrippina.

Ceres.

Sibilla.

dit beeld voor een Maria Magdalena geschildert, waar van de prent uitgaat, het welke by de meeste Konstenaaren bekend is, die het selfde in achting houden.

Den Hof der Borgesen toond ons weder een Statue van Ceres, het welk van P: P: Rubbens naa gebootz is voor een Lieve Vrouwe Beeld. *Ceres.*

Als mede het beeld van Sibilla, heeft hy in twee van zyn konst stukken vlak naa gevolgt; ten eersten, in een van sijne geestelyke geseldschappen, zoo het by de Catholyken genoemt wort, voor een Maria beeld geschikt; ten tweeden voor een Sinte Barbara, waar van de prenten uitgaan, en diensvolgens voor alle oogen zigbaar is. Rubbens heeft de Antyken altyd in sijne Schildery gebracht, en plachte dese Statuen in zyn leven de Lusthof van de Schilderkonst te noemen, als mede het lighaam van de zelfde. Deze Sibilla staat in den Hof der Mediceën. *Sibilla.*

En in het selfde is de Statue van de *Agrippina.*
prys-

pryswaardige Vrouw Agrippina. Zy was de Dochter van Marcus Agrippa en Julia. Zy hadde Germanicus tot haren man, by de welke zy vier Dochters, en vyf Zoonen had, waar van'er drie vroeg weg ſtorven. De zes die zy kwam naa te laten, waren deſe, als Agrippina, Druſilla, Julia, Nero, Druſus, en Caligula. Julia was het laaſte kind dat Agrippina baarde te Lesbus. Wegens hare moedigheid kan men alleen ſien, als zy het ampt van een Krygs-overſte by de hand nam, en als zy ging beletten het afbreeken van de brugge, die over den Ryn lag. Hare barmhartigheid ſien wy in de armlijke ſoldaten, die zy kleede, en de gekweſte behulp der Medicynen beſchafte. Hare beleeſtheid toond zy, als zy aan de brugge ſtond, wanneer de Legioenen te rug kwaamen, dewelke zy voor hare getrouwigheid bedankte. Hare droefheid die zy over de dood van hare Bedgenood Germanicus gevoelde, is bynaa onuitſpreekelyk, te meer, om

dat

dat zyn dood van de verradesche schelmeryen van Piso, en Plancina kwam, gelijk hy zelver aan sijne vrinden en bloedverwanten klaagden. Niet sonder reden was dese vrouwe droevig, want de rampen die zy na sijn dood verdraagen heeft, sijn ontelbaar. De versmaadheden die zy van Tiberius, Livia, en Sejanus ontfing, waren onlijdelijk voor een moedig en edel gemoet, gelijk als het hare was; doch de deugd versterft nooit, maar behoud, schoon zy veel te lyden heeft, een eeuwige gestalte, want hare suiverheid kan niet bevlekt worden, zoo is het ook met deze Agrippina gegaan, want naa dat zy op het Eiland Pandataria, daar zy in ballingschap was, van hongersnood gestorven is, zoo is evenwel door Caligula haar gebeente met groote staatzy van daar gehaald, de welke haar afbeeldinge op zyne penningen dede zetten. Deze roemwaarde Vrouw was by de Duitschers ook zoo gezien, dat zy tot hare eer aan d'oever van den Rhyn haar

een

een eerbeeld opgericht hebben. Zoôn grooten eer heeft zy verdient, en hier door haar van de vergeteldheid ontslaagen, en beschermt. Hoor Horatius van de deugd, als hy zeid: *Dat men zig moet door zijn eigen deugd beschermen.* Want *de deugd alleen wort in het graf niet opgesloten.* Zie Plautus.

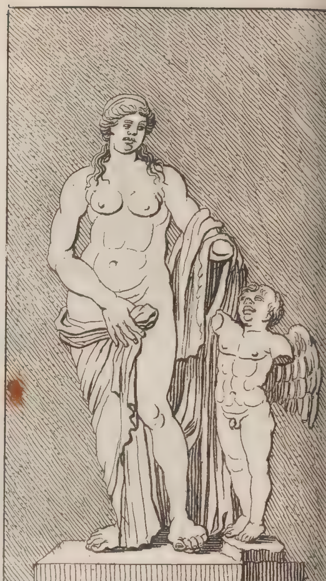
Vestaalsche Maagd.

In den Hof der Soderinen staat weder een Vestalische Maagd waar van in den voorgaande gesprooken is: deze is een zeer goed beeld, alleenlyk is te beklaagen, dat het zoo geschonden is, missende de beide armen.

De Griexe Venus.

Laten wy wederom naar den Hof der Mediceën gaan, om een werk te bezichtigen, het welke door den ganschen aardbodem zoo vermaard is; daar zullen wy de Griexe Venus zien (zoo deze by ons genoemt wort) anders Aphrodite: want zoo was zy by de Grieken geheeten, gelyk boven gezeid is. Dit Beelt steekt boven alle deze wonderen uit, en bralt met zoo veel luister by de konstenaaren, dat het by naa ongelooffelyk

Venus.

Venus.

De griexe Venus.

Venus uyt zee.

:hynt. Den Edelen, en Grootachtba-
:n Schilder P: P: Rubbens, die zoo
.del in onze konſt was als van Bloede,
lacht in zyn leven te zeggen, dat het
nmoogelyk was, dat dit van menſchen
.anden konde gemaakt zyn, of dit we-
ende dat het door meerder als menſche
erſtand was gemaakt; want zeide hy,
.oe kan den mens iets eelder maken dan
.e Natuur, en ik bekenne nooit zoo
en volmaakt mens gezien te hebben,
lan deze Statue van de Griexe Venus is.
Het moet dan alleen aan myn oog en
erſtand ſchorten of aan de Natuur.
Met zoôn grooten lof ſprak deze groo-
en Man van de Griexe Venus, en
cheen een vreugde te gevoelen als hy'er
naar van kwam te ſpreeken. Het is ze-
ker dat de konſt ons bevalligheden kan
oonen, die de Natuur niet ſchynt te
hebben, daar zy nogtans wel te vin-
den is, en dat om die reden, om dat
den mens zig altyd niet in een geſtalte
vertoond, het zy door paſſien, of kwaa-
de gewoonten, wanſchapen komt te
ma-

maken. Catullus zal ons de uytſpraak geven hoe veel het komt te verſcheelen de eene ſchoonheid by de andere, en hoe veel de eene ſchoonheid by de ander komt af te ſteeken: hy ſteld dan de ſchoonheid van Lisbia, boven die van Quintia, als hy zeid: *Niet weinige beelden zig in dat Quintia ſchoon is; zy is myns dunkens blank van verwe, aanſienlyk van lyf en leden; alhoewel ik overzulk deze byzondere dingen in haar erkenne, nogtans en kan ik in 't gemeen niet toeſtaan dat menſe voor ſchoon behoord te houden: gemerkt daar in zulken grooten lichaam gans gene bevalligheid, ja niet een kruim van geeſtige aardigheid gevonden wort. Lisbia is waarlijk ſchoon: want gelykze van 't hooft tot de voeten volmaaktelyk ſchoon is, zo heeft ſy allerlye ſoetigheden, en bevalligheden, van d'allerſchoonſte heimelyk weten te preeuwen.* Hier kunnen wy uit bemerken, dat hoe wel de Natuur een mens ſchoon geſchaapen heeft, dat zy zig zelfs nog evenwel komt door eenige kwaade gewoonten hatelyk te

maken.

maken. Catullus bekent wel dat Quintia ſchoon was maar hy verheft die van Lesbia boven de hare om dat zy bevalliger was,dan Quintia. Den konſtlievende Lezer zal wel kunnen bemerken waar ik heen wil , te weten dat ik deze woorden aan de konſtenaaren wil toepaſſen, door twee bemerken , die ik den Schilder, en Beeldhouwer kom voor te houden , ten eerſten ſtelle ik hun de ſchoonheid van Quintia voor, die blank , dog zonder bevalligheid was: het welke men hedendaags in de konſt-Schilderyen van vele, jaa van de meeſte Schilders ſien, die meer door ſchoone verwen haar hatelijk ſchoon komen op te tooyen, dan wel met de konſt: mogelyk doen zy dit om dat het aan onſe onwetende eeuwe het zoo behaagd Maar heel anders hebben de groote bazen gedaan, die niet voor ſtikſiende, maar alleen voor held're oogen in de konſt kwamen te ſchilderen: tracht gy te weten wie deſe geweeſt zyn, het zyn de nooit volpreeſen Italianen. Buiten die ſoo zyn het onſe

voorvaderen, die hier in onſe Nederlanden geblonken hebben, te veel om te verhaalen; want die onſe konſt bemind, is dit kenbaar: alleen ſoo ſal ik een noemen, die hier mede niet van ontaard was, den ſtouten Schilder Rembrand, hoe krachtig, en heerlyk deſen trotſen Schilder geſchildert heeft, is zigbaar voor alle konſtverſtandige oogen: nogtans ſoo hebben wy naa weinige tijd verleden, geſien hoe de onwetenheid deſe roemruchte konſt-ſtukken mishandeld hebben, als men voor een zes ſtuivers een Conterfeitſel van Rembrand verkofte, gelyk men door geloofbare ooggetuigen ſoude konnen goed maken, en deſe waren beroemde konſtkennaars, of om beter te ſeggen, konſthandelaars, gelijk zy in de wandeling genoemt worden: maar weinige tyd hier naa is het ſelfde voor elf gulden verkoft, en nu ſoo veer gekoomen, dat men'er eenige honderden voor neer leidt, voor die ruwe Schildery. Zoo is deze beroemde man naa zyn dood onthaalt. Het moet dan

dan ſchoon of blank zyn, en gelooft my vry, dat deze die dit komen te zoeken, in deze tijd wel te recht zullen komen. Leergierige Leerlingen vergaapt uw niet aan de verdienſten, maar zoekt alleen u edele konſt te voltrekken, het welke loffelijker, en ook heilzaamer voor uw zal zyn. De tweede bemerking gaat op een geheele andere voet, dewelke met de bevallige Lesbia de prys van ſchoonheid toegewezen word. Deze tweede ſlag van konſtenaaren vergapen zig niet aan de ſchoonſte ſchoonheden, dat is aan zuivere of blanke verwen, maar alleen aan zekere welſtand, die met vry minder moeite verkreegen word, als die zig tot dat futzelen gewennen, en veel doende, niet en komen te doen: hier op zal het Latyns ſpreekwoord wel te pas komen, als het zeid, *dat het beter is leeg te zitten, als niet te doen.* De Schilderkonſt beſtaat dan alleen in een bevalligheid, hoewel de ſchoonheid niet verworpen word, gans niet; maar ſchoonheid

zonder bevalligheid kan ons niet voldoen. Wilt gy nu weten wat ik met het woord bevalligheid wil zeggen, dit alleen, ſpreekende van een goede, en vaſte ſtelling, dit kan het alleen bevallig maken, en als dit in een Schildery komt te ontbreeken, hoe ſchoon, en pleſant het mag geſchildert zyn, zoo zal het van de konſtkennaars veroordeelt worden; nu wil ik maar alleen zeggen, hoe dat het komt dat men hedendaags goede Schilders vind, en weinige goede Tekenaaren: dit is alleen de reden, dat zy de Antyken niet en kennen, of niet en willen kennen. Zeg my eens, wat maakt de Antyken zoo vermaard in de waereld? het zyn geen pleſante kleuren van verwen, nog de ſtof van waar zy gemaakt zyn, maar alleen de vaſte en goede ſtelling, die men in deze Statuen zien. Het is dan noodzaakelyk de Antyken te verſtaan, en het zyn de grootſte meeſters, die deze gevolgt hebben: die den Herkules in zyn in, en uitgaan kent, zal niet

ver-

verlegen ſtaan, om een goed mannen beeld op den doek te doen zetten. Insgelyks een vrouwe, die de bevallighe-den van de Griexe Venus verſtaat. Men zoude hier by nog kunnen aanwyzen wie het geweeſt hebben, die deze Venus naa gevolgt heeft, maar dit dunkt my onnoodig, om dat het aan alle de waereld kennelyk is; dat alle groote Meeſters in onze Schilderkonſt de zelfde in hare Werken gekend hebben, gelyk die gene die nog leven en groote Bazen zyn, het zelfde komen te doen; en deze mogen warelyk zeggen dat zy de Natuur beſchaamen, want hunne Beelden roepen onophoudelyk in de oogen der Kennaars, tot Lof der Konſtenaars, gelyk Terentius in zyn Spel van Hecyra zeid. *Iſſer wel eenig bevalliger als ik.* Daar de eerſte hunne Beelden uit de zelfde Auteur roepen. *Iſſer wel eenig mens onbevalliger en ongeluckiger als ik ben.* Dit zeyd hy in Andria.

De Venus door Praxitelis gemaakt, ſtaat in den Hof der Borgeſen, dewelke ge- *Venus uyt Zee.*

genoemt wort Venus uit de Zee, te voorſchyn komende: of Venus uit Zee. Naa het gemeen gevoelen ; een treffelyk en heerlyk werk, waar voor de Koning Nicomedes, die van Guidus alle hare ſchulden wouw kwytſchelden, die ongelooffelyk groot waren, doch het is hem geweigert.

Nog twee Statuen van Venus.

In den Hof van het Vaticaan, ſtaan nog twee Beelden van de Godin Venus, waar van het eerſte Venus uit Badſtove wort genoemt. De tweede de Hemelſche Venus. Maar laten wy overgaan naa den Hof der Mediceen, om het treffelyk werk te zien van Niobe met hare kinderen, daar wy in het voorgaande beloften van gedaan hebben, om eindelyk tot ons beſluit van onze tweede verdeeling te komen, waar dat wy dan weer eenige adem kunnen ſcheppen al eer wy in de derde Verdeeling voortgaan.

Niobe ſtervende met hare kinderen.

Aanſchouw gy beminnaars van de Konſt, dit heerlyk, en treffelijk werk ſtaande in den Hof der Mediceen van

Niob

de Histori van Niobe

I: Lamsveld Fec

Niobe ſtervende met hare kinderen. Die door Diana en Apollo met Pylen doorſchooten worden: om dat Niobe die de Dochter van Tantalus was, hare ſchoonheid verhefte boven die van Latona, of Diana, waarom zy haar Broeder Apollo, aanhitſte om de geleden hoon te wreeken, die zig lied bewilligen van zyn Zuſter Diana, en de wraak hielp mede uit voeren, Niobe hare kinderen dus met Pylen doorſchooten ziende, gevoelde zulk een ſmart, dat zy door ſchrik in een ſteen kwam te veranderen. Doch andere willen dat dit een verſierzel is, om dat zy haar Beeld van ſteen, op het graf haarer kinderen dede oprichten Hoor hoe Sabæus haar doet ſpreeken, het welke den Heer Vollenhove aldus vertaaldt.

Een rouw was voor myn ramp, en eene dood alleen
Gering: dies heeft de Konſt my levend weêr geklonken
Uit ſteen, en aan de wraak der Goden dus geſchonken;

Op dat ik eeuwig ſterf, op dat ik eeuwig
ween.

Niobe hadde zeven Zoonen, en zoo veele Dochteren, dewelke alle geſneuveld zijn: dit was de vrucht van hare opgeblaazendheid, want die de Goden verſmaad, of zig nevens hun komt te ſtellen. is een zotte verwaandheit, en eene dolle vermetelheit, hier op komen de woorden van D: Thomas wel te pas. *Hy is wel zot* (zeit hy) *en verwaand, die zig toeſchryft, dat hy niet heeft.* Voor dit ſtuk werk is een ongeloofelijke zomme gelds geboden, vele zijn van gevoelen, dat 'er twee hondert talenten zoude voor gebooden zijn, doch andere zeggen van hondert. Dit laaſte ſtaat te gelooven, want wat voor een groote zomme prezenteerde de Koning Nicomedes niet voor de Venus van Praxiteles, het welke maar eene ſtatue was, gelyk boven is gezeid, zoo heeft deze konſt getriomfeerd. Met geene mindere belooning is de Roemruchte Schilderkonſt begiftig geweeſt,

waar

waar van ik eenige preuven wil geven, terwyl wy de belooninge aangerept hebben. Den Koning van Lydien, Kandaule genoemt, liet een Tafereel van Bularchus tegen Goud opwegen. Dit ſtuk was eenen ſtryd, door het volk van Magneſia. Zie van Mander, in zijn levens der oude Antykſche Schilders. M: Agrippa gaf twalef duizend ſteſtertien, voor twee ſtukken van Ajax en Venus. Cezar gaf achtien duizend Kroonen voor een ſtuk van Ariſtides, een Thebaander en broeder van Nicomachi. Waar by hy zyn Konſt ook geleert heeft: Hy heeft een ſlag der Perſiaenen geſchildert; alwaar hondert Beelden in waaren. Waar voor Mnaſon voor elk Figuur hem tien Minas kwam te betalen. Attalus hondert Talenten voor een zyner Schilderyen. Deze zelfde Attalus bood voor een ſtuk van Ariſtides, in den uitroep van den Corintiſchen buit, zes duizend ſeſtertien. Ook bood hy aan den Schilder Nicias voor een ſtuk van Ulyſſes in de

Hel 60 Talenten, dat is zes-en-dart
duizend Goude Kroonen: doch h
wilde zyn werk nooit verkoopen, ma
ſchonkſe weg. Hier dunkt my ni
onnoodig te zijn, de bemerking d
Carel van Mander op deze Nicias doe
De tegenwoordige beſte Schilders (zeid hy
mochten wenſchen dat'er nu ter tyd nog P
tolomei, en Attalus waren, die de Sch
derkonſt met hun Talenten zoo mildelyk z
nuwen en kracht deden hebben, datze da
te rijk wezende, hier en daar eenige ſtad
hun Raadhuizen, of elders tot gedachten
wat mochten ſchenken, dewyle den Mi
rere nu al te veel gezongen wort. D
heeft van Mander in zyne tyd al gewa
geworden; Maar hoe wou hy de Miſ
rere verdubbeld hebben, by aldien h
deze arme, en onwetende tyen belee
hadde: Alexander gaf naa het gevo
len van Plinius twintig Talenten Gou
aan Apelles, als hy hem tot den Tem
pel van Diana 't Efezen met de Blixe
in de hand geſchildert hadde. Ande
zeggen dat hem hier voor zyn loon h
Gou

Goud met Korenmaat was toegemeeten. Doch dit ſtaat wat hart om te gelooven, doch die ſterk van geloof is, kan het voor goed keuren. Maar wy zullen ons aan de twintig Talenten Gouds houden: en ik geloof dat Apelles wel te vreeden geweeſt is, daarom willen wy ons ook genoegen laten. Aſclepiodorus ſchilderde, de twalef Goden, waar voor Mnaſon zeſtig duizend gulden gaf: zoo is de Konſt by de Ouden geacht geweeſt, en diensvolgens is het geloofbaar, dat voor dit ons werk van Niobe twee hondert Talenten zoude geboden zyn Beminde Lezer laat my nu alleen toe, dat ik mag toonen, hoe pryſelyk de latere tyen de Schilderkonſt beloont hebben, als den Keizer Karel duizend Kroonen voor zijn Konterfeitzel aan Titiaan gaf, zoo dikmaals als hy hem kwam te Schilderen, waar voor Philips Zoon van Karel, hem jarelyks twee hondert Kroonen ſchonk. Zie S: van Hoogſtraaten, in zijn Hooge Schoole der Schilder-

konſt, in zijn Urania, of negende boek: *Franſiskus* (zeid hy) *Markgraaf van Mantua gaf aan F. Monſignory een heerlijk huis, met hondert Mergen Lands. En Fredericus zijn naazaat onthaalde Julio Romanus overmiltdadig. Joſeph van Arpyn, zo dra hy hand aan 't werk op 't Capitoolium ſloeg, wierde hondert gouden kroonen vereert, om zijn luſt te wakkeren.* En vele andere meer, het welke te lang zoude aanloopen, terwijl wy in dit ons werkje gewendt zyn kort te gaan, om deſe alle op te noemen, die van hunne loffelijke konſt-ſtukken, wel, en overvloedig betaald zyn geweeſt: Zoôn achting heeft de konſt der Schilderen gehad. Hier zyn wy nu tot het beſluit van onze tweede verdeeling gekomen; waar in wy de Statuen van de Vrouwen bezichtigt hebben. Nu ontbreekt ons alleen het derde gezicht, waar in wy eenige leggende beelden zullen vinden die mede heerlyk en aanzienelijk zyn.

DER

Venus.

Kleopatra.

DERDE VERDEELING.

Van de leggende Statuen.

DE eerſte deur die wy openen, is in den Hof van 't Vaticaan, alwaar wy een leggend beeld zien van Kleopatra. Deze Kleopatra was de dochter van de Egyptiſche Koning Ptolemeus, en de Vrouw van Markus Antonius, die zy zoo behaagelijk was, als hy hare bevalligheid ſtreelde, dat hy hier door zyne Gemalinne Oktavia kwam te verachten. Ja zelfs ontzag hy zig niet door Alexanderien voor een Bacchus te rijden, daar deze geile vrouw aan zijn zijde ſat op een beſpottelijke wijs, vertoonende Iſis, zoo ſeer hadde zy door hare toverende liefde Antonius gebracht. Oktavius, die de broeder van Oktavia was, dede Antonius den oorlog aan, zoekende de geleden hoon aan zyn zuſter geſchied, te wreeken. Antonius en Kleopatra namen *Kleopatra.*

men de vlucht. Zy ſochte naa deze nederlaag zig door haar verwijfde dartelheid aan Oktavius beminnelijk te maken; maar deze kuiſche Veldheer walgde van hare geiligheid, ſoo dat zy haar zelfs van het leven beroofde. Seneca zeid ſeer wel, als *dat een boos vrouwmens is de aanvoeſter van ongemakken, en een konſtige uitvinſter van ſchelmeryen.* Maar laat ons eens hooren wat den Heer Smids in ſyne Gallerye der uitmuntende Vrouwen van haar zeid.

Vergaap u langer niet aan Lesbiaanſche vrouwen,
Maar wil de geilheid van die Koningin aanſchouwen;
Die trotze en weelige, die, zonder eenig kleed,
Hier naar de ſlaapkoets van de Roomſche Bacchus treed,
Om met het poezel naakt der blanke ledemaaten,
Hem op te houden, die miſſchien haar zou verlaaten.
Terwyl Oktavius zich tot den ſtryd bereid,
Wiens zuſter vruchteloos met traanen voor hem pleit.

'tGe-

Mirmillo.

Venus.

Gelukt die Venus; zy raakt hem niet met
haar handen,
Of 't halfgesmoorde vuur begint op nieuw te
branden,
Waar door hy de oorlog, en Oktavius veracht.
Zie daar de deugd door weelde en dertelheid
versmacht.

In den Hof der Borgesen, is een Beeld van Venus in haar hand een Schulp hebbende, en nevens haar leggen eenige Zee gewassen, het welk zoo veel bedieden wil, als dat zy te Sytera in een Schulp kwam aangedreeven naa het gemeen gevoelen; maar Crusius, is van een ander gevoelen geloovende dat zy uit de wyn, is geteeld. Het welke K: Boon in zyn eerste Tafereel, aldus uitspreekt: *Venus.*

Hy dwaald, wie Venus uit de baaren waant te
zyn
Gebooren, ik geloof dat ze is geteeld uit wyn.

Deze Venus is van den Schilder Jordaans in een van zyne Tafereelen geplaast,

plaaſt, voor een Maria Magdalena.

Venus, of naa andere zeggen Hermophroditus.

In den zelfden hof, is nog een leg-gende Statue van Venus. Doch ande-re willen dat het een Hermophrodit is, zoo de meeſte gevoelen, ende het in d wandeling genoemt wort, van deze laa ſte benaaming laat de eerbaarheid nie toe om 'er van te ſpreeken.

Het zelfde zeid C: van Mander in zy uytlegginge op de Metamorph: van O vidius. *Van de Fabel van Hermophrodi tus* (zeid hy) *Vind ik by eenige de ui ligging, die om eerbaarheids wille dien verſweegen*, en dewyl ons voorneme is, om de Leerlingen, en konſt ken naars alleen Loffelyke denkbeelden t geven, zoo is 't dat wy dezen zullen voor by gaan.

Mirmillo.

De Statue van Mirmillo ſtaat in de Hof der Ludoviſien, welk Beeld Johan nes Stradanus voor Markus Salvius O tho ſchilderde; de welke zig doorſto ken heeft met een moortpriem, om d gemeene ruſt van 't Ryk, zeggende da het beter was een mens te ſterven, da

zo

Nyl.

Tyber.

zoo veele door den oorlog. Voorts waaren de Mirmilloos zekere zoort van schermers, van welke men Lipsius kan naa zien, in zyn Saturnalia.

De Ouden hebben de Revieren in verscheyde Statuen vertoond, en hebben voor de zelfde eene Goddelyke achting gehad. Men ziet dan in het Hof van 't Vaticaan een Marmer beeld, verbeeldende de Tevere, of Tiber een Reviere in Italien, die haar oorspronk neemt van den berg Appeninus. Deze is leggende gemaakt, om hier door haar eigenschap te verbeelden, terwyl zy vlak over het Land komt te loopen. Want Tacitus zeid in zyn jaarboeken, dat de Tiber door het gestaadig reegenen zoo hoog was geworden, dat het water overal op de straaten, en op de effene plaatzen van de stad stond. Naa dat den Roomschen Raad gesprooken had, om den Tiber in andere kleene Revierkens te leiden, om aldus haare loop te breeken, zoo hebben die van *Tiber.*

Terano, en van Riete dit gekeert, zeggende: *dat de Natuur de alderbeste zoorge voor 's menschen zaken hier inne gedraagen had, de welke de Revieren gegeven hadde monden, en haare loopen, en zoo wel haare einden en uitgangen als oorspronk: Voorts wierde ook verhaald dat men behoorde achting te hebben op de Godsdiensten der Bondgenoten, dewelke haare Tempelen, Bossen, en Altaaren voor den Vaderlandschen Revieren ingesteld en geheiligd hadden: jaa zelfs zeide men dat den Tiber, zoo wanneer men hem beroofden van zyn aan gelegen Revieren niet zouden willen gedoogen, dat hy met minder eere, en heerlykheit voortaan zoude stroomen, en vloeyen.* Zie Tacitus 1 Boek. Dit Beeld dan de Tiber verbeeldende is met Laurieren, blommen, en vruchten gekroond, in de hand een overvloeds hoorn hebbende, het welk zoo veel zeggen wil dat daar deze Reviere door komt te loopen, het land vruchtbaar maakt, en aan de eigenaars overvloedige win-

ste:

ſten meededeelt. Hy is leunende met zyn arm op een Wolvinne, waar aan twee kinderkens leggen te zuigen, het welke de opbouwers van Romen zyn, te weten, Romulus en Remus, van wien Romen haar naam heeft gekreegen, en hier niet oneigen komen, om dat'er gezeid wort dat zy aan de oever van deze Reviere gevonden zouden zyn. De Tiber heeft zyn naam van Tiberinus Koning van Alba, gekregen, om dat hy 'er in verdronken is, gelyk de Poëten, en Hiſtorien getuigen. Want de Poëten noemen deze Revier de Koning der Wateren, of Water beheerzer.

Nu gaan wy in den zelfden Hof de afbeelding van den Nyl zien, die ook een Koning der Wateren wort genoemt, gelyk de Tiber. Het is een zeer goed beeld, waar alle Konſtenaaren zeer groote achting voor hebben. Aangaande de Nyl, die neemt haar oorſpronk uit de gebergten van Mau- *Nyl.*

ritania, gelegen by de groote zee; 't is een zuid'lyke Revier, welk Egypten van Æthiopien komt te ſcheiden. Dit beeld heeft by zig ſeſtien kinderen, doch altemaal gebrooken, door de Gryze tyd; deze bedieden naa het zeggen van C: Ripa, die ſeſtien Cubiten, of ellebogen die zy, wanneer zy op het hoogſte is, komt over te vloeijen. Deze Kinderkens, moeten vrolyk verbeeld zyn geweeſt, om dat deze zelfde Auteur zeid: *Dat de vroolykheid der Kinderkens bediet de nuttigheid die de Menſen aldaar uit deze overvloeijinge trekken, daar anderſins haar Landen droog en van de Zonne zoude verbrand blyven, en hier door worden de landen overvloedig, en vrugbaar.* Zulk een goed ontfangen zy door deze Revier. En daarom word het hooft van deze Statue bekroond, gelyk die van den Tiber, ook in de arm een overvloeds-hoorn houdende.

Tiber. In het Capitool is een tweede verbeelding van de Tiber, op de zelfde manier als de eerſte Statue, behalven

dat

Nyl.

Tyber.

dat dit beeld zyn onder gedeelte van 't Lichaam gekleed is, en dit ſchynt wel over een te ſtemmen met Virgilius zevende boek Æneas, daar hy de klederen van de Tiber komt te beſchryven, als dat het kleed hemels blauw zal zyn, om de klaarheid van 't water, die door haar klaarheid de gedaante van het Firmament aanneemt, men ziet hier, gelyk by het voorgaande, een Wolvinne, met de zuigelingen Romulus, en Remus, als mede de overvloeds-hoorn. Beziet hier gy verſtandige Konſtenaars een heerlyk ſtuks werk, het welke A: van Dyk in zyn leven zeer loffelyk heeft gepreezen. *Ontfangt* (zeide hy) *gy Konſtenaren uit de overvloeds-hoorn, de overvloedige Leerleſſen van deze Nyl.* Het welk my heel wel komt te gevallen, want ſchoon hy van harde Marmerſteen is, zoo zal hy nogtans in u herſenen, jaa zelfs door uwe handen vloeijen, gelyk het water, het dorre land kan vrugbaar maken, op de zelfde wys zal deze Marmerſteenen Tiber aan

u de vruchtbaarheid geven, zoo by aldien hy u vlakte, dat is u papier, of doek, komt over te vloeijen, waar door gy de vruchtbaare vrucht der wetenſchap verkrygen zult, en door de wetenſchap de verdienſt, of loon, he welke, gewin, liefde, eer, en roem is.

Nyl. Op deze zelfde plaats is mede een tweede Statue van de Nyl, half gekleed gelyk den voorgenoemden Tiber, en niet minder geacht by de Konſtenaars als de voorgaande.

Neptunus. Nog ſtaat hier een heerlyk werk, he welke den Zee-God Neptunus ver beeld, geteeld van Saturnus, en Rhea deze zyne moeder heeft hem in 't hei melyk, by de Schaapharders opge voed, uit die reden, om dat hy va Saturnus niet zoude vernietigt worden en in plaats dat zy den nieuwgeboore Neptunus aan hem zoude vertoonen zoo ſtelde zy hem een jong vullen, he geen van haar in doeken beſwachtel was, ter hand. Het welke hy van haa

genoo

Silenus.

Neptunus.

genoomen heeft, en zoo aanstonds gulsig opgeslokt, na zyn gewoonelyken aard. Deze Neptunus heeft tot een Vrouwe Amphitrite gehad, die de Zuster van Thetys, en Dochter van Nereus en Doris was: hy wort gemeenelyk met een Kroon op 't hooft, en een Drietand in de hand hebbende, vertoond, wanneer hy met zyn Gemalinne Amfitrite in een schulp zit, die van Zee-paarden wort voortgetrokken, en dus hollende over de woeste, en diepe Oceaan glydt, zoo ziet men gemeenelyk dat hy ten naasten by naakt vertoond wort. Wegens de bedieding van de Drietand, verbeeld de driederley aard der wateren: ten eersten, de Revieren, en Fonteinen zyn zoet: ten tweeden, om dat de zee-wateren zout zyn; en ten derden, om dat de stilstaande wateren onsmaakelyk zyn. Het zelfde is in deze Statue ook aangemerkt, want nevens hem leit een zeemonster, dewelke drie waterstraalen uit zyn keel braakt, by welke de driederleye

derleye aard der wateren komt uit te beelden, gelyk gezeid is. Hy heeft hier in zyn hand een Zee-gewas, om te toonen, dat hem by de lootinge de wateren te beurt zyn gevallen, waar over hy nu heerzende is, en den God der Zee genoemt wort: de Tenische wierden door Apollo bevoolen dat zy voor den God Neptunus een beeld, en Tempel moesten oprechten, en toeheiligen, zoo Tacitus in het derde zyner Jaarboeken getuigd. De Ouden, zoo wanneer zy Neptunus kwamen af te beelden, zoo maakten zy hem statig van aangezicht; het zelfde dede den Antyksche Schilder Eufranor, die zoo wanneer hy de Goden Schilderde, Neptunus zoo statig en heerlyk geschildert hadde, dat hy verlegen stont in het Schilderen van Jupyn, om dat hy in het zelfde beeld, zoôn statigheid niet konde krygen, als in dat van Neptunus: het zoet, en streelende Penzeel van A: Bloemmaart heeft deze Statue gevolgt.

In

In den Hof der Ludovisien zien wy den vetgemeesten Silenus, die een getrouwe medegezel van Bacchus is geweest; zyn kalen kop is met Druiven, en Wynrankblaaden verciert, naa de gewoonte van Bacchus. Men heeft geen verzekering, wiens zoon hy geweest is, maar zyn geboorte stad was Malea, in Lakonien, naa de getuigenis van den Griexen dichter Pendaras. Den koddige en kluchtige Lucianus heeft zyne gestalte, en hoedanigheden beschreven, als dat hy een oud man was, kaal van hooft, met groote, en steile ooren, een kamuis neus hebbende, een grof en vetgemeeste buik, kort, en bevende leden, de meeste tyd door den Wyn bevangen; ook wort hy rydende op eenen Ezel gezien en naa dat Virgilius in zyn zesde Herderzang zeid, dat zyn gevolg Satyrs waren; van wie deze voortgesprooten zyn gaat mede geheel onzeker; vele zeggen dat zy van het bloed van Martias zullen gesprooten wezen, wanneer hy van Apol- *Silenus.*

lo gevild wierd. Dat deze Silenus kaal van hooft is, bediet dat de gene, die te gulzig de Wyn komen te ſlorpen, dat die van de reden, welke haar oorſpronk uit de herſens nemen, ontbloot worden; grof, en plomp van lichaam om dat de overtolligheid van drank den mens luyheid, en lafheid geeft; daar zy in tegendeel matelyk gebruikt wort, de Geeſten op komt te wakkeren: de Vader der Nederlandſche Poëten J: vanden Vondel pryſt de Wyn als zy matelyk gebruikt wort, in zyn Toneel des Menſchelyken levens, als hy ſpreekt van zeker wyze Man.

Maar deze wys-gier heeft de zoberheid verkooren,
En laat een druppelken onnut niet gaan verlooren,
Die zoo den wyn gebruikt, die zoo de druiven leeſt,
Word van den wyn gevoed naar 't Lyf, en na den geeſt:
Den Geeſt hy levend maakt, het harte ſterk en jonger,
De herz'nen zuivert hy, en wekket gragen honger,

'

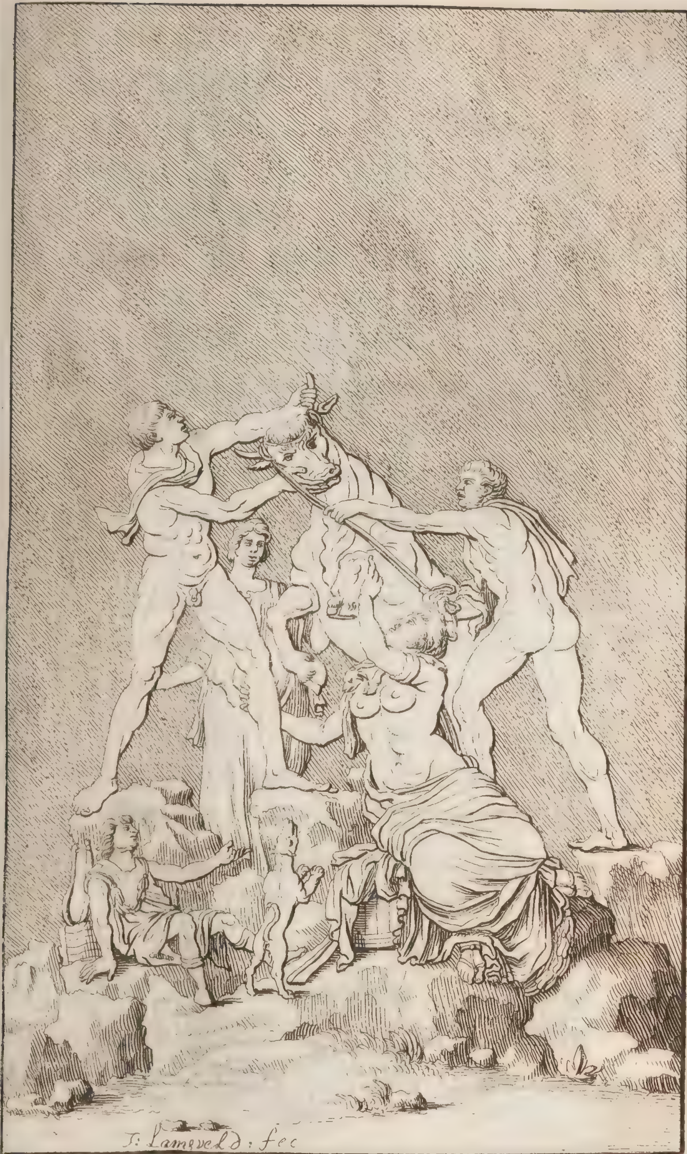
't Bleek aanzicht hy verdryft, verwermt het koude bloed,
En ons teer lichaam hy lange ingezondheid hoed.

Alle deze overvloedige vruchten kan men uit de wyn ontfangen, zoo zy van de ſoberheid geſchonken wort; maar zoo, wanneer, de gulzigheid in gezelſchappen, of op maaltyden de Tafel bedient, zoo worden de genooden, als deze onze Silenus, ontrooft van reden, en zwak van lichaam, maar matelyk wyn, en wyze zaamenſpraaken, verſterken den Geeſt. Dit was den aard van Plato, wien hy ter maaltyd verzocht, onderhiel hy altyd met mannelyke vraagen, en kloeke onderwyzingen, en dit is waarelyk de beſte ſpyze, en drank, die een gezond, en verſtandig man kan voorgezet worden: *Beven.* Dat is het noodzakelyk dat men by de menſen omgaat: maar men moet voorzichtig in het verkiezen zyn. De Gebroeders van Silenus moet men voorby gaan, en by een Plato ons ophouden

houden. Dit geeft Ariſtoteles ook genoeg te kennen. *Een wys man* (zeid hy) *moet niet over al verkeeren.* Hy wijſt uw de menſchelyke omgang aan, als een noodzaakelykheid. Want vorder zeit hy : *dat den mens die alleen leeft, meer als mens moet zijn, of 't moet een beeſt wezen.* Kortom, gy zult met die verkeeren, die uw zullen beter maken. Zie Seneca.

Dirce. Laaten wy nu overtreeden in het Paleys der Farneſen, om ons laaſte gezicht te aanſchouwen, het welke een heerelijk, en deftig ſtuks werks is. Het verbeeldt het overdroevig Lot dat Dirce beſchooren was, want als Jupiter onder de ſchyn van een Zatyr, Antiope verkrachte, die de Dochter van Nyćteus, Koning van Beotien, en Vrouwe van Lukus was, zoo wierde deze ſchoone, ik zeg ſchoone, om dat hare ſchoonheid boven alle Dochteren van hare tyd uitblonk, van twee Kinderen bevrucht; deze voldraagen zynde, en ter waereld gebracht, gaf zy aan de Herderen op den berg Cytheron

in

Dirce.

n Beotien, om ze op te kweeken, tot lat zy de mannelijke jaren zouden hebben. Deze Herderen noemden deze weelingen, het een Zethus, en het ındere Amphion. Lukus verſtiet liensshalven zijn gemalinne Antiope, en nam Dirce voor zijn Huisvrouw, leze Dirce dreef Antiope veel, en menigvuldige verſmaadheden toe, waarom Antiope voor de tweedemaal vluchte, gelijk zy de eerſtemaal voor le toren van haar Vader dede, naa hare kinderen, die nu al redelijk groot wierden. Dirce die verbolgen op Antiope was, vervolgde haar tot den berg Cytheron, waar dat hare twee kinderen Zethus en Amphion haar te hulp kwamen, en hunne moeder voor den haat van Dirce kwamen beſchutten; als deze tweelingen Dirce gevat hadden, zo hebben zy haar aan een wilde ſtier gebonden, die haar naa den aart van dit Beeſt kwam te verſcheuren: Bacchus hier mededoogen mê hebbende, liedt uit hare gebrooken leden eene Revier

ſprin-

ſpringen dewelke haar naam heeft be houden: Amphion door veller tooren brandende wou Lukus ombrengen maar Lukus door Merkurius raad, ga het Thebaanſche Koningrijk aan Amphion: dit is de gantſche Hiſtori, en het gene dat 'er van te zeggen valt: doch terwyl wy den inhoud van deze Statuen weten, zoo laat ons ook eens zien, en hooren, hoe berucht dit ons werk is. Want niet alleen Plin: gewaagd van dit wonderwerk in zyn 36 boek eerſte Hooftſtuk, maar ook den Schilder Mytens, erkende dit voor een wonder des waerelds: uitſteekende, en heerlijk heeft het Rubbens genoemt, als mede den nooid volpreeſen, F. Perrier, die het deftig, en onvergelijkelijk noemde, en al de waereld hout het in groote achting, dit is dan de Lof die deze Statuen verkreegen hebben, en behouden zal, zoo lang 'er menſen gevonden zullen worden, de Konſtenaars, en ſterven niet (zeit Junius) maar leven in alle gemoederen der menſen

n. Het zelfde mag men van deze ernuftige geesten zeggen; die aan de aereld deze Statuen, of Wonderen ıede gedeelt hebben, want wat lank- eid van tyd doet haar onkenbaar maa- en: geen tyd kan de loffelijke Faam verschreeuwen, want hare Basuin on- erdrukt de schorre keel van deze gry- ıard, dat zien wy in de oude Antyksche Konstenaars; als van een Apelles, A- ollodorus, Dædalus, Gyges, Her- ocrates, Dionisius, Cleon, Bular- hus, Eudorus, Lysippus, Melanthus, Zeuxis, Theodorus, Sophylos, Po- ygnotus, Phydias, Nicosthenes, en eele andere. Die van Italien, Michel Agnolo, Caratz, Barozio, Polidoor, Raphel Urbyn, Tiziaan, Tinturet, Propertia, deze alle zullen door de Konst, in een eeuwige geheugen bly- ven, en wie zal onze Nederlandsche Konst-helden vergeten, als eene Rub- bens, van Dyk, Bloemmaart, Mytens, Spranger, Frans Floris, Holbeen, Jor- daans, Hans de Vries, Goltzius, Breu-

gel,

gel, Lucas van Leyden, Rembrand;
en den wyd beroemden man Michi
de Coxie. Deze zyn alle voor de doo
bevryd, geen zoôn vergetelyke tyde
zyn 'er, of zullen 'er komen, die dez
Konstlichten verdonkeren zullen, c
doen ondergaan, ja zelfs de onweter
ste tyden, zoeken nooid het geen prys
waardig is te verdrukken, schoon zy d
konsten niet komt voort te kweeken
nogthans behoud zy wel een straaltj
van liefde voor die geene die haar zelf
komen waardig te maken, gelyk de
ze alle gedaan hebben.

Uitleiding. Nu valt 'er niet meer te zeggen al
dat wy van hier naa onze studeer-ka
mer gaan, om eens rypelyk te over
wegen het geene wy door deze kor
te letterweg gezien hebben, te weter
die vermaarde stukken of statuen d'wel-
ke den afgonstigen tand van de Gryze
tyd ontkomen zyn der eeuwige stads
verwoestinge ontweldigt, een gedenk-
teeken van onvergankelyke Eerbiedig-
heid, die wy aan de oudheid schuldig

zyn:

zyn: en zoo wy deeze Statuen wel
komen in te zien, en leeren kennen,
zoo zullen wy een groote verlichtinge
krygen, om een beeld wel te leeren
tellen, en vast teplanten; welke het ee-
nigste cieraad van de Schilderkonst is,
want aan het in en uitgaan der omme-
trek is veel gelegen, en het is beklaage-
lyk dat by veele dit verzuimt wort; ik
zeg verzuimt, om niemand van onwe-
tendheid te berispen, om dat dit in on-
ze tyden wat zwaar neer valt, want de
eigen liefde, of verwaantheid is al vry
in onze konst gekroopen: het welk ge-
heel tegen de aard van onze voorvade-
ren is strydende; de getuigenis zal ons
Apelles by brengen, als hy zyn Schil-
dery in het openbaar stelde, om de
oordeelen van al de waereld te hooren,
van welke hy het goede voor leerlessen
op nam, schoon zy van een Am-
bachtsman wierd uitgesprooken. Dit
was de aard van de oude konstenaaren,
die haar zelfs kwaamen kleen te ach-
ten, zyn by al de waereld vermaard,

en groot geweeſt, gelyk het een yde
bekend is, tot wat waardigheid Apel
les is gekomen: doch men vint heden
daags nog diergelijke, en die zyn he
ook die de waereld komt te achten, e
te draagen: daarom laten wy ons altij
nedrig komen te houden, want dit i
de naaſte manier om tot een gewenſ
oogwit te komen, en ons Renperl
daar de traage verwaantheid in lopen
de blijft, door naarſtige needrighei
volenden, waar toe ons vele ſtoffe
worden gegeven; weeſt onvermoei
in deze renbaan der Antijken, die i
u met korte aanmerking; en weini
letteren, en haare verbeeldinge te
hand ſtelle: niet om deze kleene ve
beelding naa te bootzen, maar z
worden tot overvloed de kundige, e
onkundige, die dit kleene werkje ko
men te lezen, medegedeelt: gaat i
de konſtige geëtzſte Gallery van de
wydberoemden Franciſcus Perrier, da
kunt gy u in vermaken, en uwe luſt ko
men te boeten, wanneer gy u door d
kon

konſt aangeprikkeld voelt. Dit is een rechtgaande weg, om in de ſtad van glory te komen: en die deze komt te bewandelen, zal weinig zwaarigheid in het voortgaan vinden; moogelyk zult gy my antwoorden, dat ik U E. wel korte letterwegen getoond hebbe, maar dat ik te dikmaals heen en weer, over, en weerover ben gegaan; hier zoek ik my, waarde Konſtgenooten, van te ontſlaan; 't is waar, ik konde in yder Paleis en Hof wel gebleeven hebben, tot dat wy daar alles hadden gezien: maar wees verzekert, dat ik in den beginne voorgenoomen had, naa de Plaat-ſchikking van Franciſcus Perrier my te voegen, om U E. het in drie Verdeelingen, gelijk ik gedaan hebbe, te laten bezichtigen. Ten tweeden, om dat de Mannen, Vrouwen, en leggende Statuen, apart zouden vertoond worden. Dit is het gene dat ik tot myn onſchuld kome in te brengen; nu behoeft'er niet meer gezeid te worden, als dat ik wenſche, dat gy het kont be-

begrypen, om U E. in deze Antyken te oeffenen: waar ik, die kleen ben, maar nevens my alle groote basen uw dit komen aan te raden, tot uw eigen heil en voordeel, ik zoude myn moeite voldaan achten, by aldien 'er een, of twee de Antyken kwaamen te kennen die zy voorheen onbekend waren, waar mede ik my zelver kom te streelen, om dat ik weet, dat'er gevonden worden, die ze onbekend zyn, van waar dit komt, staat lichtelyk te bevroeden, alleen, om dat zy Meesters komen te treffen, die de zelve niet en kennen, en daarom met een verwaand gelaat deze Antyken uitlachchen. Leer ze dan kennen, ô Schilder-jeugd, en schaamt uw niet om deze in u Schildery te plaatzen, alleen geen arm of been, maar geheellyk, gelyk deze groote Meesters gedaan hebben, die ik uw hier tot een voorbeeld stelle, op dat gy eindelyk het bedrog moogt zien, waar mede de onwetendheid u zoo lang geblinddoekt heeft. Gebruikt ze
dan

dan tot u eigen voordeel, en neemt deze myne arbeid met zulk een genoegen aan, als zy uw word aangeboden. Ik weet wel dat de lof kleen is, die my hier van te verwachten ſtaat; alleen wens ik maar om uw eenige vernoeging te geven, het welke my genoeg zal zyn; onder welke verwachtinge ik deze myne arbeid en letterwegen kom af te breeken, en te

EYNDEN.

BLAD-

BLAD-WYZER

DER

STATUEN.

23. Twe

EYNDE.

DEN

GETROUWEN
LEIDTSMAN
IN
ROMEN.

Aanwyzende de Straaten, Paleizen, Badtstooven, Renbaanen, Schouwplaatzen, &c.

AAN DEN

LEZER.

NAa dat ik eenige korte Aanmerkingen op de Antyken van Romen, zoo als zy ons van F. Perrier vertoont zyn) gefchreeven hadde, zoo dochten eenige van myne goede vrinden, dat het niet vreemd zoude zyn, om hier een korte Wegwyzer achter te voegen, het welke ik mede goedt kwam te keuren; te meer, om dat ik hier eenige behulp toe hadde, te weten uit de korte Annotatien van myn Groote Vader, onder welks naagelatene papieren ik dit al heb gevon-

den

den het welke tot deze onze Leidtsman ſcheen noodig te zyn, ende dienshalven zoo is het dat wy ons deze moeite getrooſt hebben, om het in ord're te ſtellen, tot nut, en voordeel der onkundige, en tot aanbiedinge van kleene gedienſtigheid aan de welwetende, welke wy alle heil en zegen komen te wenzen.

W: DE GEEST,

Schilder.

DEN

PLATTEGROND
VAN
ROOME
Bisschop: del :
J: Lamsvelt: schulp

DEN GETROUWEN LEIDTSMAN IN ROMEN.

NEemt in de Voorſtad, genoemt Borgo, u begin van den (1) Brug S[t]. Angelo, by de Ouden Ælius genoemt, ende als gy hier op zyt, ziet om laage langs den (2) Tyber, ende zult aldaar zien d'overblijfſelen van den brug der (3) Triomfen, over welke by oudts alle de triomfen naar 't Capitool trokken. Keert dan de rechter hand om, en gy zult het (4) Kaſteel, dat eigentlijk is het graf van den Keizer Adrianus, vinden, in wiens heerlijk begrijp ſtondt een koperen vergulden Naald, van wonderlijke grootheid, met vier koopere ver-

vergulde Pauwen, van onwaardeerlijk schoonheid: hier naa zult gy zien h wonderlijke en nimmer volpreezen g bouw van de (5) Nieuwe Kerk van S Pietro, in het Vaticaan, aangeleid c een van de zeven bergen van Romen, e voltooid door den Paus Paulus V maar eer gy van hier gaat, zoo bezi den geslooten (6) Tuin van Belvedere alwaar zijn veel konstige ende uitn mende Beelden. Dit gezien hebbende keert te rugge tot aan de (7) Poort va S^t^. Spirito, en als gy daar buiten zyt ziet om hooge ter rechter hand, en su aldaar sien den (8) Kerk van S^t^. Onu

Van het Trastevere. frio, ende van daar beginnende tot aa (9) S^t^. Pietro Montorio, welken hoe de Ouden noemden Janiculus, een va de zeven Bergen van Romen. Nu, al gezeid, siende van S^t^. Onofrio tot aa S^t^. Pietro Montorio. Om laag is ge weest den (10) Renbaan van Julius Cæ sar, van eene ongemeene wydte ende lengte, als men zien kan soo wannee men gaat op den berg voor de poort

van

n St. Pietro Montorio: gaat dan recht
oor die (11) ſtraat die langs de Revier
opt, dewelke uw leiden zal aan de
erk van (12) St. Maria, in Traſtevere,
rtyds van de barmhartige Romeinen,
noemt wierde Taberna Moeritoria,
it is de verdienſtige Herberg; want
le de arme, ongelukkige, zieke, ge-
wetſte, ende afgematte ſoldaten, ko-
iende uit den ſtryd, als ook mede die
ene die in den oorlog voor 't Romein-
he volk verouderende, waar door on-
ekwaam om 's levens onderhoud te
innen, deſe hadden alhier haare op-
icht, de ſwakke tot opkweekinge, en
e oude voor alle haar leven. Ende
oorwaarts aan 't hooge Altaar is de
laatſe (zoo men zeid) alwaar een Fon-
eine van Olie ſoude ontſprongen zyn,
lie den geheelen dag kwam te vloeijen
n groote overvloed, als wanneer den
Zaligmaaker gebooren wierd. Gaat
u voorts langs den (13) Ripa, alwaar
nen de wijn verkoopt, ende beziet alle
le Hoven, Kerken, ende Huiſen. Al-
hier

hier was by ouds het Wapenhuis
Romeinen, van wat groote dat gewe
is, kan men oordeelen op de kant v
Van het Eiland Tiberina. de Ripa, alſoo men aldaar d'overbl
ſelen van 't zelfde nog zien kan. T
ſlinker hand, nevens den Ripa, vin
men een (14) Eiland, van de Ouden g
noemt Tiberina, alwaar tegenwoord
zyn de Kerken van (15) S[t]. Barthol
meus, en van (16) S[t]. Gioanne. Hi
waren by ouds twee Tempels; den e
nen van Jupiter Licaonius, ende de
anderen van Eſculapius, en zoo gy
wel aanziet zoo is dit Eiland gemaal
als een Schip. Nog zyn'er twee Brug
gen, om daar in te komen, by ouc
den brug *(17)* Fabritius genoemt, e
den andere *(18)* Ceſtius, nu ter tijd de
Van de brug St. Maria. brug met vier Hoofden, dat is Pont
quatro Capi Dit gezien hebbende
zoo voegt u dan aan de andere kan
van 't zelfde Eiland, ende gaat doo
een ſtraat ter zyden het Traſtevere
die gy vinden zult aan den voet van de
brug van 't voorheen genoemde Eiland

ende

ıde wandelt zoo recht uit, ter tijdt
y aan eenen and'ren brug zult komen,
alf gebrooken; deze is de (19) brug
ın Sta. Maria, by ouds Ponte Senatorio
enoemt, aan welkers voet gy een (20)
aleis zult vinden, gants vernietigt:
t zoude, volgens het gemeene zeg-
en, het Paleis van Pilatus zyn geweest,
aar de rechte onderzoekers zeggen
zyn het Paleis van Nicolo di Renzo
te van de Orsini, gelyk men kan be-
erken uit twee Vaarsen, staande aan
n van de poorten van het voorschree-
en Paleis: recht over ziet gy een oud
empeltje, zynde de (21) Tempel
una, dat is van de Maan, en aan de
id're staat de (22) Tempel Sole, van
Sonne. Een weinig voorders zult gy
nden den Kerk van (23) Sta. Maria in
osmedin, de Griekse Schoole ge-
oemt, om dat den H. Augustinus de
riekse Tale hier geleert heeft. In de
allerye is een groot rond stuk Witte
armer, in wiens middel een aange-
cht staat, en word genoemt Bocca di
I Verita

Verita, dat is, den mond des waarheids
Hie komt gy aan den voet van den
berg Aventino genoemt, en zult hie
vinden eenige ruïnen in den Revier
waar by ouds was il (24) Ponte Sublicio
waar op Horatius Cocles in batalje ston
tegens geheel Toſcanen. Gaat nu o
den berg (25) Aventino, by den Ti
ber, tot aan S^t^. Paolo, ende gy zul
vinden Wyngaarden aan de rechte
hand des Tibers. Alhier hadden d
Romeinen by ouds haare Kooren
ſchuuren, tot hondert veertig in 't ge
tal: de groote der zelve blykt uit d
ruïnen die daar zyn in dien Wynho
van den Hartog Ceſarini. Gaat al voor
langs S^t^. Paolo, ende beziet het hee
lyk Plein, waar de Romeinen ha
Olimpiſche Speelen oeffenden. Hi
is den (26) Pot-ſcherven berg, of
Del Monte Teſtaccio. Monte Teſtaccio, gants gemaakt v
Pot-ſcherven, want men zeyt, dat a
hier in dit Plein by oudts woonden al
de Pottebakkers, die alle hunne ve
ongelukte Potten aldaar door ord

V

an de Romeynen te hoopen moesten
nyten. Beziet dan de (27) Poorte
an St. Paulus, ende zult daar een zeer
ude (28) Piramide vinden in 't mid-
en van de muur gemetzelt: dit zeit
nen te zyn 't graf van Cestius. Gaat
u door de straat ter slinkerhand van de
oort van St. Paulus, die u zal leiden
ot aan (29) St. Gregorio, ende passe-
ende den voet van den berg Aventino,
ult gy vinden veele ruïnen van huisen;
eze straat wyst u een Kanaal van water
an, beneden aan St. Gregorio, alwaar
e vrouwen altoos het linnen wassen,
nde spoelen: van daar in de (30) groo-
e Renbaan, waar men met de karren
epen; en alhier vertoonde men mede
e Scheep-stryden, by ouds Nauma-
hia geheeten. Nog zijn alhier de
rie ordre van Colommen, d'een bo-
en d'ander, en dit is het (31) Septizo-
ium van Keizer Severus. Gaat nu
en weinig neerwaarts, om de Badt-
tooven (32) te zien van Keizer Kara- *Dele Therme Antoniane.*
alla, verwonderlijk en heerlijk om te

befien, en van den and'ren kant b
(33) S^t. Balbina zyn de Graffteden va
Praffede en Bafileo, maar deze zy
gants verwoeft en vervallen: vervolg
uwen weg tot aan de (34) Kerk va
S^t. Sifto, door dien rechten ftraat di
daar loopt na S^t. Sebaftiaan, ende flaa
ter flinkerhand in een ftraatjen dat
zal leiden tot aan (35) S^t. Steffano Ro
tonda, eertijds geweeft den Tempe
van Fauno. Hier zult gy vinden zeker
muuren, die men zeit geweeft te zy
de Waterleidingen die in Campidogli
gingen, en deze plaatfe is den (36) ber
Celio. Defe voorby gaande tot aan d
Kerk van (37) S^t. Jan de Lateraner
dat een oudt koftelijk en uitnemen
gebouw is. In 't midden van het Pleyn
ftaat een zeer hooge naalde, rontson
met Heroglife ofte onvolmaakt beeld
werk verciert, daar nevens een zee
fchoone Fontein. Neemt nu u weg
naar de Kerk van (38) S^t. Croce in Hie
rufalem: ende voorwaarts de poort
van de voorfchreeven Kerk zult gy
zien

Di St. Jan de Latr. St. Croce.

:ien de plaats, alwaar geweest is den
Tempel van de Godinne Venus, in de
velke de Cortogianen van dien tydt alle
aren op den 20 Augusti den Feestdag
'an de zelve Godinne pleegen tevieren.
Het schouwtoneel dat daar is in de Kerk
'an St. Croce segt men geweest te zyn
'an dat Statulius Taurus, zeer schoon
n groot. Hier uw gezicht voldaan heb-
ende zoo keert u naar oudt Romen,
nde gaat op den straat langs Porta
Maggiore die daar loopt tot (39) aan
e kerk van St. Maria Maggiore, al-
ɔos voorwaarts wandelende zult ko-
nen aan een oude plaatse alwaar ple-
en te staan de Trophei (40) van Ma-
ius die heden in Campidoglio staan.
Nevens de Peerden, komende dan on-
rent Romen, zult treeden door de
'raalboog (41) Gallienus die nu ge-
oemt wort l'Arco de St. Vito nog
n 't geheel, alwaar als nog aanhangen
e sleutels van Tivoli.

Treedt van hier naa de Kerk van St. *Della Porta de Popolo.*
Roccho, achter welke gy zult be-

vinden een gedeelte van het (42) Gr
van den Keizer Auguſtus, het welk
met haar boſch ſchynt geſtrekt te heb
ben:tot aan St. (43) Maria del Popol
(44) Porta del Popolo, by oudts g
noemt,Flaminia ofteFlumentana,welk
aan de kerke del Popolo verbonden i
dezen is in onze tyden vermeerder
en verciert van den Paus Pius IV d
welken mede de ſtraat Flaminia ve
hoogt en verſteld heeft, gelyk gy b
ter zult konnen conſidereren, z
wanneer gy te rugge keert tot d
Wyngaart van Guilio III: Nu keer
wy tot aan (44) la Trenita, op w
ken gy moet weten dat geweeſt is d
grooten renbaan van den Keizer A
guſtus gelyk aan die groote, hier vo
ren verhaaldt, Alwaar men de Ke
la Trenita ziet, en dat tot aan Mon
Cavallo zegt men dat in voortyden zo
den geweeſt hebben, de Hoven v
Saluſtius. Voorts wandelende na
Monte Quirinale die nu (45) Mo
te Cavallo genoemt wort, waar op

nu 't Paleis der Pauzen is, eertyds van den Kardinaal van Ferrara. Hier zult gy aanſchouwen zekere oude Grotte waar ontrent in een plaatſe de Romeinen pleegen te doen hare ſpeelen genoemt dię van Flora met alle ongebondentheid en onkuysheid, want in deze Grotten, woonden alle de oneerbaare vrouwen. Nu hebt gy te gaan den ſtraat die daar loopt tot aan Monte Cavallo, waar dat ſtaan twee (46) Marmere Peerden, herſtelt van Sicto V. die by ouds uit Egypten zyn gezonden aan den Keizer Nero, tegens over de welke gy ziet het Paleis der Pauzen uittermaaten heerlyk vervult en verciert, als ook een gedeelte der Fondamenten herbout, met een alderkoſtelykſte Capelle. (47) Gaat in den rechter ſtraat, die loopt tot aan Le Therme Deocletiane, ende aan den ſlinker hand naaſt de Vigne van die van Ferrare, begonden de ſtooven van den (48) Keizer Conſtantinus, ende ſtrekten haar tot aan S^t. Suſanna, aan den

De Cavalli del Monte Cavallo & Therme Deoclitia.

anderen kandt was het (49) Senat
delle Matrone, dat is den raad der be
daarde vrouwen, arme weduwen end
weezen, en aleer de Romeinen hie
binnen gingen bezochten eerſt 't altaa
van Apollo 't welk tegens over deez
plaatſe was. Wandelende zoo voort
zult komen by La Therme Deoclitia
ne, maar en vertrekt niet van hier
voor en al eer gy alles rypelyk gezie
hebt, want gy zeggen zult, dat he
overſchoon, ende weerdig om te zie
is, onder deze ſtoven zyn veele wege
en poorten gelyk aan die onder de ba
den van Antoniane, alwaar ſecret
ſtraaten onder loopen, in welke my
groote vader geweeſt is, met een eer
waerdige broeder (want zoo noem
hy hem) die hem daar ter plaatſe ge
leide, en het hem liet bezien. D'ee
ne ſtraat loopt tot in Campidoglio, der
anderen in S^t^. Sebaſtiaan, en de derd
dat die onder deur den Tiber tot in '
Vaticano zoude loopen: Doch hie
heeft hy niet geweeſt, volgens de ge
tuige

uigenis van een zyner brieven die hy
an een goede vrind schreef, dit zyn
e woorden. *Ik ben alhier niet geweest*
oe wel zeer begerig om te onderzoeken, hy
onde my wel een Grotte in den wyngaart
chter de vaten al waar ik op eenen a-
ond met gezelschap wilde in gaan, ende
ngen naar ons oordeel ontrent een half
yyle daar in, toch niet recht uit, maar
adden moeiten om te rugge te keeren.
Dit is het geene dat ik 'er van gevonden
eb. Maar laten wy ons niet ophou-
en, maar vlytig voortgaan. Be- *Della Strada Pia.*
chouw hier dan een (50) breede, lan-
e, en rechte straat, tot een heerlyk *Della Vigna del Cara: Ferrara.*
ezicht gebracht van den Paus Pius
V. ende naar zynen naam genoemt
La Strada Pia, hier ter plaatse kunt gy
net verwonderinge overdenken, den
laizanten (51) wyngaart toebehoort
ebbende, aan den doorluchtigen Car-
inaal Ferrara, welke hedendaags al
e andere te boven gaat, ende geloof
ok dat hy niet veel aan de ouden te
vyken heeft, gaat hier binnen, en be-

ziet dit naar u welbehagen. Alhi
zult gy mede zien den Hof van de
Paus Sisto V. heden van den Cardina
Montalto verciert met kostelyke ge
bouwen, en de waterleidingen uit da
Della Vigna de Card. de Carpi. meer Subiaco. By dezen is weerdi
dat gesteld wort den wyngaard van de
Cardinaal de Carpi vol van oude e
hedendaagsche Satuen, en ander
schoone gezichten. In den zelfde
straat zyn ontelbaare and're, d
zonder gelykenisse der twee gadeloo
mede zeer schoon zyn. In het beg
van deze heerelyke straat, staat ee
schoone ende cierlyke (53) poort P
genoemt, van den Paus Pius IV. d
hem heeft doen maaken van nieuw
Nu kont gy u vervoegen tot aan S^t. A
gnes, door den weg Nomentana, d
door den zelven Paus zeer verbetert i
en daar zult gy zien een kleen ou
schoon (54) Tempeltje, dat men ze
te zyn den Tempel van Bacchus, in
zelve zult gy vinden een Graf van Po
fir, zoo heerlyk ende schoon als ie
va

an zulks te zien is, ende zoo gy daar
ly wilt gaan volgt of gaat gelyk hier on-
er zal gezeit worden. Neemt nu den
raat die 'er loopt tot aan S. Maria
Maggiore, ende beneden dezen Kerk
n de Valleye, zult gy vinden een Kerk
enoemt (55) S^t. Pudentiana alwaar
y ouds waren de ſtoven van Novatia-
us. Daar heden het Klooſter van
56) S^t. Lorenzo in Paniſperna is,
varen de Stoven van Olimpias zeer
groot, gelyk uit de overblyfzelen beſt
kan geoordeelt worden, in welke oudt-
heden de arme Heidens haar verhou-
den. Hier ſtaat den Kerk van (57) S^t. *Del Tempio d Iſis.*
Maria Maggiore by oudts den Tem-
pel van Iſis, by de Romeinen van
grooter waarde gehouden. Ende by
den Kerk van S^t. Maria Maggiore tot
om leeg was het bos toegeëigent aan
Juno, een groote godin der Romeinen,
en is nu in een getrokken met den wyn-
gaart (58) van Paus Siſto V. behalven
deze zoo is in den wyngaart van S^t. An-
tonio geweeſt, den wonderlyken en de
ſchat-

ſchatryken Tempel van Diana, waa
de Romeinen haare offerhanden pleeg
den in groote offergaven : van de
and'ren kant waar heden den Kerk va
S^t. Martino ſtaat, heeft eertyds geweeſ
den Tempel van Mars, die alle de Ca
piteinen en Soldaten aanbaden. Di
voor by zynde, zult ontmoeten ee
ſtraat die u zal leiden recht op S^t. Pietr
(59) in Vincola; maar laat deze
ſtraat leggen, en gaat in het eerſte wyk
jen dat gy zult aan komen, alhier zul
gy zien een wonderbaarlyk ſtuk werk
dat den Keizer Titus dede maken voo
zyn oppermacht. Dit bekeeken heb
bende, zoo keert weder te rugge hie
uit, ende wandelt door de ſtraat die gy
eerſt zult aankomen, tuſſchen de
Wyngaard die u zal leiden tot aan S^t
Clemente, een Mannen Klooſter
voorts genaakende het verwonderlyk en-
de oudt Schouwtooneel van den Keize
Veſpaſianus, gezeid (60) Coliſeo. Hie
zult gy vinden een hoogſtatelyk en heer-
lyk gebouw, wiens weergade in de gan-
ſch

[...]he waereld niet te vinden is, hoewel
[...]ogtans dat van Verona ſchoon is, ech-
[...]r zoo is dit van een wonderlyke en
[...]hoone Ordonnantie; want aldaar kon-
[...]en hondert negentig duiſend menſen
[...] ſtaan, en een yder zag zeer wel zoo
[...]anneer de oude Romeinen aldaar ver-
[...]onden eenige Schouwſpeelen. Beſiet
[...] aan den and'ren kant (61) l'Arco di
[...]onſtantino, als nog zeer heerlyk om
[...] zien, ende daar ontrent in den Hof
[...]n de broeders van (62) Sta. Maria Nova
[...]ult vinden de Reliquien van den Tem-
[...]el van Serapis, en gaande alzoo meer
[...]pwaarts zult aan de Triomf-boge ofte
[...]3) Arco di Tito Veſpaſiano komen,
[...]ie t' zynder eeren geſtelt wierde, als
[...]y triomfeerende van Jeruſalem kwam.
[...]at vorder ziet gy den (64) Tempel,
[...]enoemt Tempio della Pace, ofte den
[...]reede-Tempel, bykans vernietigt,
[...]nde tegens over den zelven ziet gy
[...]onte Palatino, dat heden Palazzo *Del Tempio della Pace, Palazzo Maggiore & altre.*
[...]aggiore genoemt word, alwaar heden
[...]en ſchoone Wyngaard is (65) van de
Hee-

Heeren van Farneſe, by welke Wyn-
gaart is geweeſt den (66) Tempel van
Kaſtor en Pollux, die nu de Kerk van
S[t]. Coſmo en Damiano is, en ontrent
den Tempel van (67) Marcus Aurelius
en Fauſtina, dochter van Antoninus
Pius, wiens Paleis achter de voorſchre-
ve Kerke word gevonden. Tegen over
deze was een zeer ſchoonen Tempel
toegeëigent aan de Godinne Venus, die
heden genoemt word Sta. Maria; en de
drie (68) Kolommen die daar ſtaan in 't
midden van de plaatſe van Campo Vac-
cino, zeggen dat is geweeſt een Brugge
die daar in de lengte ging van 't Capito-
lio tot aan Palazzo Maggiore. En al-
hier ziet men den (69) poel van Marcus
Curtius: voorts dien Tempel die gy
daar ziet met de koopere Poorte, on-
trent (70) den Praalboog van den Keizer
Severus, zeggen geweeſt te zyn den
Tempel van Saturnus, het Ærarium of
het Schadhuis van 't Romeinſche volk,
nu genoemt (71) S[t]. Adriano. Den triomf-
booge, hier vooren aangeroert, is zeer
ſchoon

ıoon van den anderen kant van de
ıoge; waar de drie Kolommen ſtaan,
.s den Tempel(72) van de Eendracht
:e Concordia. Als nu zyt gy geko- *Del Campidoglio & Altre.*
:n tot in Campidoglio, by de Ouden
ons Tarpejus genoemt: waar aan den
ıet was den Tempel van Jupiter;
:lk afgebrand zynde, en wierde nooit
:t Campidoglio hermaakt. By dezen
ıs ook mede den Tempel van Ceres,
ıde op deze plaatſe ſtaat heden een
an te (73) paarde, van kooper ge-
ɔoten, 't welk den Keizer Markus
urelius is, wezende een uitſtekend
ɔnſtuk, ende heeft eertyds geheel in
vier vergult geweeſt, gelyk aan 't
eerds-kop nog kan vernoomen wor-
en. Van deze plaatſe zult gy bykans
e grooſte gedeelte van Romen kun-
en beoogen, in een zeer ſchoon ver-
:hiet, als ook mede andere oude en-
e nieuwe ſchoonheden by u nog niet
ezien; hier ontrent ter rechter hand
ult gy een oude Statue verneemen,
;enoemt Marforio. Ende hier van
daan

daan weder een weinig te rugge ke
rende aan den voet van het Campid
glio alwaar gy zult bevinden zeer di
pe putten, mogelyk van de Rome
nen gemaakt om, het zout ofte h
graan in te bewaren, by oudts genoen
Horrea. Van hier naa de Kerk va
S^t. Maria de (74) La Consolation
Een weinig vorder, ziet men L'Arc
Boario, ende den Schouburg Marce
lus, waar dat woonen de Heeren va
(75) Savelli, ende binnen dit Theate
was eertyds den Tempel van de God
vruchtigheid of Pieta, by de Rome
nen zeer geacht en in waarden gehou
den. Niet veer van hier waren d
Galleryen van Oktavia, zuster van de
Keizer Augustus, waar af zeer wei
nig overblyfzelen zyn. Voort gaan
de zult komen in (76 S^t. Angelo di Pe
scaria. Waar dat zyn de Galleryen of
te Portichi di Lucio Severo. Ende zo
voorts wandelende tot in Campo d
Fiore, zult vinden het Paleis (77) va
de Orsini, dat by oudts geweest is
de

De Portici d'Ottavio & di Settimio.

e Schouburg van Pompeus, en daar
chter zynde Galleryen. Daar ontrent
ult mede verneemen het ſchoon en
eerlyk Paleis van Capo di Ferro, ende
eer voorwaarts 't Paleis van de Far-
eſen, van een verwonderlyke Bouw-
unſt, ende vervult met ſchoone Oudt-
eden van Statuen als andere.

Della Piazza Colonna, waar gy zult vinden de Kolomme van (78) Anto-nus Pius, van de hoogte van 178 voe-en, ende een Wenteltrap van binnen an 140 treeden, en 56 Venſters, op yn ſpits ſtaat een S^t^. Paulus van onge-eene groote, van kooper vergult, die isto V. (naar dat hy de voorzeide Kolomme hadde doen herſtellen) hier p heeft doen zetten. Gaat nu door en ſtraat daar by, tot in Piazza di ciarra: en keert als dan de rechter and om, tot dat gy zyt op de hoek, ie daar gaat in Piazza di Pietra, alwaar y zult beoogen den Tempel der Ve-taalſche Nonnen, een Kerke van de Romeinen zeer geacht. Hier van ver- *Della Colonna d'Anton Traj.*

noegt zynde, zoo keert weder tot de
voorgaande ſtraat, en gaat alzoo rech
uit langs S^t. Marco, ter tyd gy kom
aan een plaats genaamt Macello d
Corvi. Vraagt alhier na de Colonn
(79) Trajana, die u zal aangewezen
worden, welkers hoogte is 132 voeten
met een ſpil van binnen van 255 trap
pen, met 45 Venſters: in zyn to
ſtaat een S^t. Pietro, gelyk aan de S
Paulo, hier vooren genoemt, end
door den zelven Siſto V. daar op ge
zet. Gaat dan naar den Tempel va
Minerva, van de Ouden zoo genoem
maar vernietigt; doch met ander
ſchoone timmeragien hernieuwt, gely
gy zult bevinden. Daar gaande, he
ik nog vergeten te zeggen, dat by al
dien gy weetgierig zyt, in het bezie
van wonderlyke Oudheden, zoo va
Beeldhouwery als Schilderkonſt, da
gy aan (80) Monte Citorio vraagt, te
huize van den Heer Gierolimo Garim
betti, Biſſchop van Galleſe, waar
zullen getoont worden oneindelykera
r

-e Oudtheden. Een weynig dan van
den anderen kant zult gy beſchouwen
(81) la Rotonda ofte het Pantheon, *Della Rotonda, o Pantheon.*
dat is, aller Goden-Tempel, gemaakt
van Markus Agrippa, een heerlyk en-
de konſtig ſtuk werks: wonder naa de
Bouwkunſt, en 't is een zeer oude Kerk.
By dezen, aan de achter kant, alwaar *De Bagni d'Agrippa.*
men heden het houtwerk verkoopt,
waren in voortyden de Stooven van A-
grippa, ende achter S^r. Euſtacchis zyn
geweeſt de Baden van Nero, die ten
deele zyn in Palazzo di Madonna:
rondtsomme zult gy menigte van over-
blyfſelen der zelve vinden, waar he-
ten 't Paleis van den Abt del Vento ge- *Della Piazza Navona & di Maestro Pasquino.*
bouwt is. Dit gepaſſeert zynde, zoo
komt gy aan Piazzo (82) Navona, daar
alle Woensdagen een vryen Merkt ge-
houden word, maar de Romeinen heb-
ben die doen maken, om aldaar hare
Schouwſpeelen te vertoonen. Aan de
voet van de zelve plaatſe, onder aan de
muur van het groote Paleys van de
(83) Orſini, zult gy aangehecht zien

ſtaan de Statue van Paſquino. Gaat aa
het huys van de Heeren Mileſy , naaſ
Piazza Fiammetta , alwaar gy zoo we
binnen 't huys als buiten aan de geve
zult zien konſtige Schilderyen geſchil
dert, in natte kalk, door Polidoor
van alle konſtenaaren zeer geacht. No
zyn by dezelve Heeren veele konſtig
Schilderyen , als ook veel Marmere e
Kopere Statuen zoo van oude als nieu
we Meeſters en andere Rare dinge
Maar in de huizen van veele Cardi
naalen , als Particulieren zyn zeer o
vervloedige Rareteyten te zien , de
welke om dat die van huis-begryp dik
maals veranderen , en heb daar van nie
aangewezen op dat gy daar gaande e
de haar niet vindende u over my niet e
hebt te beklagen.

Gaat nu alleen buiten de Poort d
Popolo , alwaar gy nog veele oud
den vinden zult. Nu heb ik u getoo
ende op een korte manier aangeweze
alle de oudtheeden die in Roomen zy
Nu en mankeert u niet als de (84) V
gr

gne van Paus Guilio, waar een heerlyke Fontein beneffens veel ſchoone Beelden te zien zyn, ende alhier zal ik UE. laten. Gelieft dan waarde Leezer deze mijne arbeid in dank aan te neemen, gelyk zy UE. wort aangebooden, op dat gy het einde van UE. voetſtappen moogt neemen, terwyl ik het einde van deze myn letter weg ſluite: en UE. alle Heil en Zegen kom te wenzen.

UIT.

PRONK-ALTAAR
DER
SCHILDER-KONST.

Yn Dichtnimf is bereid haar Swaanen-ſchacht te
wetten,
d'Aloude Schilderkonſt op haaren Troon te ſetten
Een Eerekrans te biên; wijl my de *Konſt* verplicht
Door haar onſterflijkheid, en God'lijk aangeſicht.
Schoon 'k my magteloos gevoel, *niet in dees Konſt* ervaaren
Nochtans baſuin 'k haar lof, die zoo een reeks van jaren,
Ja Eeuwen heeft gebloeit, die vry van Nijd en Dood
Het Aardrijk heeft geteeld, uit haren vruchtb'ren ſchoot.
My luſt een Pronk-Altaar door ſucht haar op te richten,
t'Offeren op hoor kruin een tal van mijn Gedichten.
Ik treed dan moedig toe, ontbonden en thans vry,
Gelijk de konſt vereiſcht 't Penſeel en Poëzy
Zijn twee Geſuſt'ren, die elkanders Vryheid minnen,
Het geen dat de eene ſchetſt, uitboes'men voorts de ſinnen
Van haare Meedgenoot, die met de pen uitdrukt
Het gene, 't vlug penſeel met leevens Verv' opſmukt:
'k Hef onbeſchroomt dan aan, en wil mijn Lentedagen
Aan haar vermaarde Faam nu mee ten offer dragen.
Eenwel geſneeden Beeld, 't welk door de konſt als leeft
Heeft niet de rechte gloor, dan als de Verv' haar geeft
De waare glans en eiſch, die haar word opgedraagen;
Want ſonder dit, en kan 't geen menſchen oog behaagen.
Men vraag dan aan de konſt, wie haar het leevens licht.
Deed ſchenken? Lydius, die toonde dit geſicht,
Epypten reeds voor lang in ſijne Gaalderien,
En rei van Goden in een tal van Schilderien.

Oo

Ook Grieken heeft, getoont dit Goddelijk gemaal,
Waar in dat Pirrhus pronkt met een vergode ſtraal,
Naneef van Dedalus in 't eeuwig wit geſchreeven.
Atheenen wil ook met dit Pronk-beeld eeuwig leeven,
Als Theofraſtus ſeid, dat Polygnotus was
De eerſte, die het licht leid', uyt verbrande aſch.
Maar Thaſius was d'eerſt, die aan de ſchoone Vrouwen,
Deed op het vlak Panneel een levens kleur aanſchouwen,
Hy toont een open Mond, de Tanden op een Rey,
En glimmend' aangeſicht in ſijne Schildery.
Wie kan nu dit verſchil met oordeel recht beſlechten?
Egypten tuigt, dat hy de Oud'ſte wet en Rechten,
En eerſte kennis heeft van dees opgaande Son,
Ja ſesmaal duyſend jaar eer Grieken die eens kon.
Een ander roept? die van Sicjona zijn de Vaders,
Corinthen booſt de trek, en ſchaduw; dees de aders
Des leevendigen Konſts, maar Fabius vertoont,
Dat d'allereerſte trek, ſchoon konſt geen *kennaars* loont,
Na 's Harders omtrek uit de ſchaduw is genoomen,
Schoon dat dit Pronk-beeld hem vertoonde onvolkomen,
Maar 't opgaan van de tijd bootſeerde in 't geheel
Den aanvang van de konſt, en 't ſcheppende Penſeel,
Dit ſiet men afgeſet met leevendige kleuren,
Die 't oud Egypten voed, om 't rechte ſpoor te ſpeuren
Van deeſe vrye konſt, die d'eerſte eer beſat,
En daar de weeten ſchap haar jongſte woonplaatz had;
Ardices bragt de trek, of eerſte ſchetz mits deeſen?
Maar Cleophantus gaf het leeven vaſter weeſen.
Maar gy, ô Polidoor! men blaaſe uwen lof,
Dat ſelfs de weerklank ſteuit aan 't blaauw' Azuirend hof,
Gy Vinder des Penſeels! wat hebt gy eer verworven?
Die 't al herleeven doet, dat, voor het oog geſtorven
En in de aarde teert, van 't Monſter niet verſchoont,
U Beeld, ſy met Olijf, en Laure-krans gekroont,
Voor 't eedele geſchenk door u het licht bekoomen,
En waar mee gy 't heel al doet van dees Konſt-bron ſtroo-
men

Heb dank dan, ô Natuur! die ſulke lichten teeld,
Dus toont u wijſen aart wat in uw' boeſem ſpeelt.
Stap voort mijn Sangheldin om tot haar lof te treeden
En 't eeuwig Eer Altaar te naaken met de ſchreeden
Van uwe yverſucht, te toonen kunſtig Beeld,
Dat al de wereld mint, in 't Godlijk weeſen ſtreelt,
Want al wat adem ſchept u looven moet en minnen,
Treed ook roemruchtig voort met u gewijde ſinnen,
In 't Werelds Konſt-Treſoor, en 't Koninklijke Hof,
En maakt de vlugge Geeſt onſterffelijk van lof;
Het eeuwig denkbeeld doe u nijver heeden wetten,
Die 't leeven ſelfs hervormt in Prinſen Kabinetten,
Die 't Eeuw-gety herkleed met praalend Schildery,
Waar aan de Sangluſt vind haar ſtof tot Poëzy,
Om deeſe vlugge konſt de gaaven mee te deelen
Des Roomſchen Adelaars, die ſoo de loff uitqueelen
Van Alexanders Troon; doch 't geen de Dichtkonſt que
Word van der Schild'ren Vorſt met verwen afgebeeld.
Noch heeden daar vertoont op doorgewrochte blaaden,
Die met het ſuiver ſap der wijsheid zijn belaaden.
Raphal *treedt* in 't ſpoor, geen Pronk-Altaar voorby,
Maar zeegepraalt ten Troon der Konſten herſchappy,
Treed in het Helden-koor langs konſt gewijde dremp'len
't Geen Roomen noch vertoont in haar aaloude Templen
De Faam blaaſt ſijne Lof door 't heele werelds rond,
En geeft die konſt bemind de eerſtof in de mond.
Ik laat dan 't ſchoon Tapijt der trotſe Keiſerdommen,
Na dat mijn doffe Geeſt wat hooger opgeklommen,
Haakt na de lees-ſucht, van 't geen eertijds Roomen had
Van meenig letterveld, en dier geſchreeven blad.
O Tijd die 't al verſlint! waar zijn dees ſchoone Boeken,
Gy hebtſe al vernielt; 't is vruchtloos die te ſoeken,
Nochtans dees laater Eeuw, (wie draagt de konſt oit haat,)
Baart weer in overvloet de eerſte grond, en ſtaat
Der braave Schilderkonſt. Geeree, die heeft ontbonden
d'Aanleiding tot het ſpoor der eerſte weg, en gronden.
Hoogſtraaten ſteekt het Beeld in prachtig pronkgewaad,

En toont haar even jong met lievelijk gelaat,
En uitgekipte reen verciert met konst Laurieren,
Als of Apol, wanneer hy schrijft: sijn pen ging stieren,
Looft dan dees Letter-held, die u dees gaaven gunt,
Versiert u Kabinet met sijn Aloude munt,
En voegt nu aan sijn zy der Schilders heil van mander,
Hem, die een Rey van Goôn ging hechten aan malkander,
Die 't dierbaar leeven schetst, der Geesten aangesicht,
En toont den Heilbron van het Eeuwig leevend' Licht,
Wiens lof steeds werd gehoort uit alle Aardsche monden.
Hoe sal ik nu de eer van Cæsar Rip verkonden?
Die mede lucht betoont tot 't geen de konst beoogt,
ô Dierbaar Pronk-juweel! die 't al te booven vloogt
Op snelle vleugelen van u Geleertheids pennen,
Die u doorkneede stof te recht wil leeren kennen,
Aanhoor de stomme taal van uwe kuische schoot.
De jonge Junius, een braave Konstgenoot,
Die offert op 't Altaar, seer wijs met brein doorsteeken,
De milde Schilderkonst voor Meesters, en voor leeken,
En die de Leeslucht mint in haar heil heiligdom.
Mijn Sang-heldin verbaast, staat spraakeloos, en stom,
Doch neemt haar toevlugt weer tot uitgekipte Boeken
Waar de leesgierigheid haar troost, en heil gaat soeken,
En roemt haar eerwaardy tot d'alderhoogste top,
Sy kroont haar met Olijf, en schenktse Nekter-drop.
Het lust my verder dan haar grootheid aan te schouwen
En op het Pronk-Altaar van God Apol te bouwen
Een eeuwig leevend Beeld, waar meede mense paart,
Door dien haar waardigheid op deese toonen snaart.
Schoon deese stof vereischt' vermaarde hooft Poeëten,
Die in de Sangkonst sig als Letter-helden queeten,
Met net doorwrochte stijl, en een vergoode trant,
Als Vondel, Huigens, Hooft, Held-dicht'ren van ons Land.
Soo kom ik wel met drift, doch onvolmaakte schreeden,
Als 't schaâuw het lichaam volgt, tot haare lof weer treeden
En paar het Schilders brein met Toon, en Maatgesang.
Die thans de Geest verlicht na doffe ondergang,

En doet dees wonder Son niet door die nevels ſinken,
Maar klaarder, als voor heen door haare ſchoonheid blinken
De Poëzy, die toont een waare liefd, en trouw,
En ſticht door haare pen ſoo meenig Praalgebouw,
Die Roomens konſt banier doet ſwaaijen in ſijn Rijken:
Waar voor de Tybergod moet ſijne Zeilen ſtrijken,
Wanneer hy maar beoogt het wonder Konſt-treſoor,
Het geen den Tempel ſluit in ſijn verheeven koor,
Den Altaar ſtoft, en praalt op verven, en Penſeelen.
Die aan 't geſchaapene d'onſterflijkheid mee deelen
Men ſiet geen Koninklijk, geen Keiſerlijk-Palcis,
Daar deſe konſt niet praalt met lof naar vollen eiſch,
De konſtenaar werd daar met vrolijkheid ontvangen,
En treed in Zeegepraal met bloeiſels op de wangen,
Men ſiert hem met een Kroon van Goud, en rijk geſteen
Die met den Lauwer-krans werd op ſijn hooft vereent.
Als Troyen ſtond'in brand, en de Trojaanen treurden,
Om 't deerelijk verlies hun Praalgewaaden ſcheurden,
En dat het bange ſweet droop van een eenig haar,
Daar 't doodelijk helaas! met traanen volgde naar,
Doen hingmen Schilden op in Tempels, en in Kerken,
Ten eeuwig Denk-beeld van der dapp'ren Krijs-held
werken.
Waar van de Schilderkonſt haar eernaam heeft ontleent
Twee woorden, *Schild*, *en Rei*, in Schildery vereent.
Dus toont men waar ſy trad op haare Zeegewaagen
En hoe de vlugge Faam haar op ſijn vlerk ging draagen
Door alle Eeuwen heen, die met haar helder licht
Des Werelds duiſterheen trok van ons aangeſicht,
Met opget oogen Geeſt geprent in haar gedachten,
Die voor het ſterffelijk, 't onſterffelijke wachten,
En 't geen gedood verft was in 's menſchen ſwak geſicht,
Dat geeft de Schilder-konſt een Eeuwigduirend Licht,
En toont een Tafereel van vroomen, en hun rampen,
Verſelt met Krijgsgedruis van hun manhaftig kampen,
De verv' vereeuwigt dan een dapper Oorlogs-held,
Geharnaſt in het ſtaal. Een rey van wijſen teld.

Men

Ien in het Kabinet der wereld voor ons oogen
choon voor veel Eeuwen hun de Ziel reeds was ontoogen
.n d'allerlaatste Tol zy aan Natuir voldaan,
Noch blijft hun weesen hier in ons gedachten staan
Geprent door het Penseel, en door de kunst gedreeven,
Werdaan 't vergankelijk een eeuwig stof gegeeven,
En wijl de snelle Faam met 's Schilders verven paart
Werd hun verstand by elk door 's Konst'naars Geest bewaart.
Sy stelt natuur voor 't oog, sy doet de helden praalen
Zelfs na de dood, schoon die haar deed ten graave daalen,
Sy vreest geen stapelen van doôn, geen staal geknars,
Maar spreid haar straalen uit op 't waapen van God Mars,
Sy toont een Roomse Held, een Herkules van daaden.
Op 't Slag-veld thans met bloed, met wond en roem belaaden.
Haar konstig teeken maakt sijn loflijk doen bekend,
En dat hy Mavors diend' tot aan sijn leevens end;
Die witte Schilden voert, verdient geen Zeegevieren,
Dus word de dapperheid gekroont met Konst-Laurieren.
Noch verder weid de konst in Romens trots gemoed,
En toont haar Edeldom door toonen van hun bloed,
Zy maakt door het Penseel, van vlugge Geest gedreeven.
De grootheid van haar daân, en hun doorluchtig leeven,
Hoe Ouder dan dat leeft 's Vooroud'ren Beeltenis,
Hoe Eedeler de Stam der Roomschen Adel is.
Messal vergramd' om dat een Nieuweling van Romen
Uit Scipio 's Geslagt, in 't sijne was gekomen,
Hy waande, sulx verdooft de eelheid van sijn bloed,
Dies stoot hy 't nieuwe Schild ten koor uit met de voet,
En bonst het Beelt'nis van de trotse Gaalderyen,
Om sijn Voorvaderen van opspraak te bevryen;
De konst, die geeft dan roem aan 't dierbaar puik Penseel
Wijl dat sy alles schetst op 't leevenloos Panneel.
Hier hinkt mijn Calliôp', haar krachten die vermind'ren,
En seid, ô Schilder-konst! ô waardigste der Kind'ren!
ô Pallas voesterling, u lof is sonder end,
Gy staat in 't binnenste van mijn gemoed geprent,

Die uwe konſt beminn', ô puik der weetenſchappen?
Ay! gun my dat ik knie lop uwe Altaar trappen,
En offer u dees Kroon met Lauweren doormengt,
Die mijne Swaane ſchacht, en vry gemoed voortbrengt,
Geen afgonſt ſal u glans, geen nijd u grootheyt ſmooren
Gy, die voor lang gebaart noch daagelijks werd herbooren
Die van de ſchelle Faam des werelds ſtem ontfing,
Welk klinkt, en wederſtuit tot aan der Sterren kring.

W. D. G.

1697.

U Y T.

